

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta lesnická a dřevařská
Katedra ochrany lesa a myslivosti

Bakalářská práce

František Antonín hrabě Špork, jeho odkaz pro tvorbu českých mysliveckých tradic a význam na panství Lysá

Vypracoval: Jiří Letáček

Vedoucí práce: Ing. Vlastimil Hart, Ph.D.

2012

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra ochrany lesa a myslivosti

Fakulta lesnická a dřevařská

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Letáček Jiří

Provoz a řízení myslivosti

Název práce

František Antonín hrabě Špork, jeho odkaz pro tvorbu českých mysliveckých tradic a význam na panství Lysá nad Labem

Anglický název

Count Frantisek Antonin Spork, his reference to the work of Czech traditions of hunting and the importance of the estate of Lysa nad Labem

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je komplexně pojmout činnost Františka Antonína hraběte Šporka na panství Lysá nad Labem, zejména ve vztahu k myslivosti a utváření krajiny a zanechaných památek.

Metodika

Nejprve bude zmapována oficiálně dostupná literatura z městských knihoven Nymburk a Lysá nad Labem. Dále bude zjištěna existence příležitostných tisků se vztahem k zpracovávané tematice na městském úřadu Lysá nad Labem a obecních úřadech Kostomlaty, Stratov, Ostrá, Stará Lysá, Sojovice a Hlavenec a eventuálních dalších zdrojů. Soustředěné materiály budou vytěženy a následně vytříděné informace budou v BP zpracovány formou literární rešerše.

Harmonogram zpracování

Bakalářská práce bude po předchozích konzultacích s vedoucím práce odevzdána na studijní oddělení FLD v termínu a dle pokynů studijního oddělení.

Rozsah textové části

cca 30 - 40 stran

Klíčová slova

Špork, Sporck, myslivecké tradice, Lysá nad Labem, baroko, kulturní památky

Doporučené zdroje informací

Červený J. 2009: Ottova encyklopedie myslivosti, Ottovo nakladatelství, 591 str.

Hanzal Vladimír a kol. 2008: Velká myslivecká encyklopedie. Elektronické nakladatelství Grand, České Budějovice

Preiss Pavel, 1981: Boje s dvouhlavou saní, Nakladatelství Vyšehrad, Praha, s 291

Wenig Adolf, 1975: České pověsti, Nakladatelství Olympia, Praha

Čechura J. a kol 2001: Falza a podvody české historie, Jiří Tomáš – nakladatelství Akropolis, Praha, s 184

Bezděk F. a Kovařík J. 1998: František Antonín hrabě Špork a jeho Řád sv. Huberta, Řád svatého Huberta se sídlem v Kuksu

Otruba František, 1997: Paměti města Lysé n. L. a vesnic okolních, vydalo Město Lysá n. L. v roce 1997 u příležitosti 100. Výročí od vydání prvního titulu, s. 160

Otruba František, 1996: Vyprávění o životě jeho excelence Františka Antonína hraběte Sporcka 1662 – 1738, vydalo Město Lysá n. L.

Vedoucí práce

Hart Vlastimil, Ing., Ph.D.

Termín odevzdání

duben 2012

prof. Ing. Marek Turčáni, Ph.D.

Vedoucí katedry

prof. Ing. Marek Turčáni, Ph.D.

Děkan fakulty

V Praze dne 11.4.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „František Antonín hrabě Špork, jeho odkaz pro tvorbu českých mysliveckých tradic a význam na panství Lysá“ vypracoval samostatně a použil pouze pramenů, které v této práci cituji a uvádím v příloženém seznamu.

V Nymburce dne 16.4.2010

Letáček Jiří

Poděkování

Chtěl bych touto cestou poděkovat vedoucímu bakalářské práce, ing. Vlastimilu Hartovi, Ph.D., za odborné vedení, připomínky a rady, kterými mi byl nápomocen při zpracování této bakalářské práce.

Zvláštní poděkování

Zvláštní poděkování si ode mne zaslouží můj přítel Jan Řehounek, majitel nakladatelství Jan Řehounek – Kaplanka, Nymburk, Všechlapská 1666/6 za poskytnutí některých publikací spojených s danou tématikou a svolením využít fotografií z jeho archivu v této práci.

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce je shrnutím v zásadě známých faktů o životě a činnosti F.A. Šporka na panství Lysá (Lysá nad Labem), ale vyskytujících se roztroušeně v různých pramenech, do jediné souhrnné práce.

Klíčová slova: Špork, Sporck, myslivecké tradice, panství Lysá, krajina, baroko, hon, lov

Presented to bachelor work is essentially a summary of the known facts about the life and activities of the F.A. Sporcks. Is the estate of Lysá (Lysá nad Labem), but occurring dispersed in various sources, into a single summary of work.

Key words: Spork, Sporck, hunting traditions, Lysa estate, landscape, baroque, hunt, hunting

Obrázek č. 1: znak Františka Antonína hraběte Šporka, reprodukce archiv J. Řehounka

Petr Brandl: František Antonín Špork

Obrázek č. 2 repro Čechura a kol (2001)

Obsah

1. Úvod.....	4
2. Cíl práce.....	5
3. Metodika.....	5
4. Literární rešerše.....	6
4.1. Životopis Františka Antonína hraběte Šporka	6
4.1.1. Příchod Šporků na Lysou.....	6
4.1.2. Stručný životopis Františka Antonína hraběte Šporka.....	7
4.1.3. Osobnost Františka Antonína hraběte Šporka.....	9
4.2. Majetky F. A. Šporka.....	14
4.2.1. Kuks.....	14
4.2.2. Malešov.....	15
4.2.3. Vysoká.....	15
4.3. Panství Lysá.....	15
4.3.1. Popis.....	15
4.4. Vliv a dílo F.A. Šporka na panství Lysá.....	16
4.4.1. Založené vesnice.....	16
4.4.1.1. Byšičky.....	16
4.4.1.2. Doubrava.....	17
4.4.1.3. Šnepov.....	17
4.4.1.4. Vápensko.....	17
4.4.2. Zámek Lysá a kulturní památky.....	18
4.4.2.1. Zámek Lysá nad Labem a Zámecký park	18
4.4.2.2. Klášter, kostel a loreta.....	20
4.4.2.3. Poustevna (eremitáž) sv. Václava.....	20
4.4.2.4. Poustevna (eremitáž) sv. Františka.....	21
4.4.2.5. Pomník císaře Karla VI. u Hlavence	21
4.4.3. Stavby a zařízení se vztahem k myslivosti.....	22
4.4.3.1. Nové stavení	22
4.4.3.2. Bažantnice.....	23
4.4.3.3. Špitál.....	23
4.4.3.4. Obory.....	24
4.4.3.5. Zámek Bon Repos.....	24
4.4.3.5.1. Svatohubertské slavnosti na Bon Repos.....	25
4.5. Myslivost v životě hraběte Šporka	26
4.5.1. Čížba na Čihadlech u Lysé	27
4.5.2. Parforsní hon.....	28
4.5.3. Lovecká hudba.....	30
4.5.3.1. Arie ke svatému Hubertovi a arie Bon Repos.....	34
4.6. Lovecký Řád svatého Huberta	35
4.6.1. Řádová pravidla.....	36
4.6.1.1. Přijímání členů a řádový slib.....	36
4.6.1.2. Malá pravidla Řádu sv. Huberta	37
4.6.1.3. Řádová modlitba ke sv. Hubertovi	38
4.6.2. Obnovení Řádu sv. Huberta	38
5. Závěr.....	39
6. Seznam použité literatury a zdrojů.....	40

1. Úvod

Lov je činnost, která provází člověka od počátku civilizace. Byla by čirá spekulace dohadovat se o tom, kdy a za jakých okolností člověk poprvé okusil živočišnou bílkovinu co by potravu, ale když se rozhodl ukořistit ji lovem, lidské dějiny nabraly směr, který je nám, dnešním lidem, důvěrně známý.

Být lovcem, znamenalo v očích svého společenstva požívat jistou zvýšenou úctu. Takový člověk musel být silný, obratný a nebojácný v boji s lovenou zvěří a samozřejmě i inteligentní, aby lovenou zvěř oklamal. Tím, že tyto podmínky dokázal splňovat, přinášel svému společenstvu potravu a tak vážnost užíval po právu.

Postupem doby, kdy se lidská společenstva počala usazovat a rozvíjet zemědělství, nastoupil současně i rozvoj chovatelství. Tím začal lov ztrácet svůj význam jako zdroj potravy. Lidé pokračovali v lovu zvířat z důvodu ochrany svého majetku, ať už úrody nebo chovaných zvířat. Avšak lov užitkové zvěře nebo silných a nebezpečných zvířat zdaleka nezanikl. Jen se začal přesouvat k bohatým a tedy privilegovaným vrstvám společnosti avšak stále s ideou prezentovat lovce jako mimořádně statného jedince. Gurmánský zážitek z ulovené zvěře rovněž nelze opomenout. Do této etapy vývoje lovecké činnosti samozřejmě nezahrnují gladiátorské hry v Římě.

S nástupem středověku si právo lovit velkou zvěř stále pevněji přivlastňovala šlechta v návaznosti na vlastnictví pozemků. Tento majetkoprávní vztah byl poprvé kodifikován v českých zemích roku 950 n.l. tzv. regálem Boleslava I., kdy právo lovu bylo určeno panovníkovi. Král Václav IV. pak v souvislosti s růstem moci šlechty vydal dominikál, kterým přiznal právo lovu šlechticům na jejich pozemcích.

S těmito změnami se postupně mění i zvyklosti spojené s lovem. Zvěř se začíná chovat a to nejen ve volnosti, ale hlavně v oborách, bažantnicích nebo kačerárnách. Zaměstnanci šlechty, kteří se starají o zvěř jsou nazýváni myslivci a cílevědomá činnost k chovu lovné zvěře pak myslivostí. Dochází k introdukci a chovu nepůvodních druhů zvěře jako jsou příkladně daněk a bažant. Současně s tím dochází k historicky zásadní změně ve způsobu lovu a to k nástupu palných zbraní.

V 17. století, po skončení třicetileté války, nabývá honba novou dynamiku. Transfer majetku české šlechty po Bílé hoře do rukou převážně cizinců vede i k zavádění jiných zvyklostí. V této době získal od císaře svůj šlechtický titul a luské panství i generál Johan Sporck, otec Františka Antonína.

F.A. Sporck byl člověk vzdělaný, tolerantní a ve své době pokrokový. Miloval umění a myslivost, chápal význam vzdělání. Své myšlenky a nápady dokázal realizovat ve svém okolí a tak zanechal svou nesmazatelnou stopu nejen v barokním umění,

ale i v utváření krajiny a vlivu na další rozvoj myslivosti v českém království a posléze i české myslivosti. Budoval nejen nové vsi pro své poddané, ale i zařízení sociálního charakteru, církevního a vzdělávacího významu. Stavěl kulturní zařízení, kde nechal vyniknout všem druhům umění. Na zelené louce vybudoval kulturní a lázeňský komplex Kuks. Objekty a zařízení, které vybudoval pro potřeby lovu a myslivosti vesměs dodnes existují i když již dávno neplní svou původní funkci. Osobnost takového významu si zaslouží zvláštní pozornost.

O Františku Antonínu hraběti Šporkovi a jeho činnosti či významu bylo již napsáno mnoho publikací a různých statí. Existují samostatná pojednání o jeho vztahu k baroknímu umění jako významnému mecenáši. Bylo napsáno mnoho různých pojednání o Šporkovu vztahu k myslivosti, o Řádu svatého Huberta. Byly vydány různé publikace o Kuksu. Samostatné, avšak komplexní pojednání o působení F.A. hraběte Šporka na panství Lysá však nalezeno nebylo. Vesměs je totiž v jiných publikacích pojednáváno o konkrétní činnosti F.A. hraběte Šporka avšak s výjimkou Kuksu bez sepětí s určitým místem. Při tom panství Lysá bylo padesát let centrem šporkovského hospodářství.

2. Cíl práce

Cílem bakalářské práce je komplexně pojmout činnost Františka Antonína hraběte Šporka na panství Lysá, zejména ve vztahu k myslivosti a utváření krajiny a zanechaných památek.

3. Metodika

Práce je pojata jako rešerše. Nejprve byla shromážděna oficiálně dostupná literatura z městských knihoven Nymburk a Lysá nad Labem. Dále byla zjišťována existence příležitostných písemností na městském úřadu Lysá nad Labem a obecních úřadech Kostomlaty, Stratov, Ostrá, Stará Lysá, Sojovice a Hlavenec. Na základě osobní znalosti byl kontaktován Jan Řehounek, majitel nakladatelství Jan Řehounek – Kaplanka o kterém je známo že mimo jiné vydává literaturu faktu se vztahem k regionu nymbursko. Zde byl získán přístup k několika publikacím a statím, které jinde nebyly přístupné buď pro velmi omezený náklad nebo byly vydány k jinému účelu a dále byl získán přístup a souhlas s použitím fotografií z jeho archivu.

V práci je převážně užíván český tvar jména František Antonín hrabě Špork. V některých případech s ohledem na kontext je užíván německý tvar Franz Anton Graf von Sporck nebo František Antonín hrabě Sporck.

4. Literární rešerše

4.1. Životopis Františka Antonína hraběte Šporka

4.1.1. Příchod Šporků na Lysou

obrázek č. 3 Johan Sporck
archiv J. Řehounka

O příchodu Šporků na Lysou vypráví místní pověst, kterou zmiňuje Adolf Wenig v knize České pověsti. Podle této pověsti se Johan na rodil východně od Lysé ve vsi Hronětice, kdy jeho matka se provdala za osadníka Sporcka. Ten však krátce po jeho narození zemřel a mladý Jan pak v sedmi letech osiřel úplně. Ujala se jej výměnkářka v Kostomlatech a starala se o něj do té doby než mohl jít sloužit jako pomocník ponocného. Ponocný měl na půdě nějaké knihy a tak se mladý Jan naučil s pomocí ponocného číst. Náhodou našel mezi ponocného knihami knihu čarodějnou a naučil se podle ní kouzlit. Jednou přes Kostomlaty táhl regiment vojska a Jan se zalíbil velicímu důstojníkovi. Ten se jej zeptal, zda chce s vojáky odejít a Jan souhlasil. Tak se Jan dostal kamsi do Němec kde vyrůstal jako společník důstojníkovy syna. Když měli chlapci jít na studie rozhodli se, že raději půjdou k vojsku. Jan byl u vojska velice úspěšný a oblíbený ačkoli ke svým úspěchům používal kouzla, která se naučil v mládí. Jednou dokonce osobně zachránil život císaři. Dotáhl to až na generála a za odměnu mu císař daroval panství v kraji, kde jako chlapec pásával dobytek. Bylo to panství Lysá. Tolik ve zkratce lidová pověst. Pravda je ale docela jinde. (Wenig 1975)

Františkův otec Johan Sporck pocházel ze sedlácké rodiny z Vestfálska. Narodil se jako syn poddanských sedláků ze statku Sporckhofu ve Westerloh. Za třicetileté války odešel k vojsku, kde absolvoval kariéru od pomocníka bubeníka přes řadového vojáka až do hodnosti generála jezdecktva. Za svoje vynikající zásluhy byl císařem Ferdinandem III. odměněn 12. října 1647 titulem říšský svobodný pán a do svobodného vlastnictví získal panství Lysá nad Labem. Toto je údaj, který uvádí Preiss (1981) a lze jej považovat za správný. Ve vyprávění Ferdinanda Rakovského je uvedeno, že svobodným pánem byl jmenován Leopoldem I. ke stejnému datu. Tento údaj převzal Otruba (1996) i Bezděk a Kovařík (1998). Nelze jej akceptovat neboť v roce 1647 prokazatelně panoval Ferdinand III. Jak uvádí, Čornej a kol. (2003) Ferdinand III panoval v letech 1637 – 1657, Leopold I. pak v letech 1657 – 1705. Bezděk a Kovařík (1998) pak na straně 61

uvádějí, že Jan Sporck dostal panství Lysá nad Labem darem od Leopolda III. v roce 1647. Zde má být opět uveden císař Ferdinand III. Osoba panovníka jménem Leopold III. není v našich dějinách známá. (Čornej a kol. 2003) Po bitvě u Sv. Gottharda byl 23. srpna 1664 povýšen císařem Leopoldem I. do stavu dědičných říšských hrabat. Jeho jmění se odhadovalo na 800 000 zlatých. Později, v letech 1650 - 1675 k tomuto majetku přikoupil statek Konojedy na Litoměřicku, Choustníkovo Hradiště u Jaroměře, Malešov u Kutné Hory a dále Střezemice, Hořinevš, Nedělišťe, Světí, Velký Vřešťov a Heřmanův Městec. V roce 1659 ovdověl a s novou manželkou Eleonorou von Finecken měl čtyři děti, z nichž právě František Antonín byl nejstarší. (Preiss 1981)

4.1.2. Stručný životopis F. A. hraběte Šporka

František Antonín hrabě Sporck se narodil 9. 3. 1662 v rodině habsburského generála Jana Sporcka v Lysé nad Labem. Již své útlé mládí strávil ale v Heřmanově Městci, kde s mladším bratrem Leopoldem Ferdinandem získali základní vzdělání na tamní městské škole.

František byl nadané dítě a tak již v osmi letech začal studovat na jezuitské koleji v Kutné Hoře. 2. září 1674 v době nizozemské války zemřela jeho matka. Byla pohřbena ve Valencienes. Později, při svých cestách Evropou vyzvedl F.A. hrabě Šporck její lebku a odvezl ji domů, do Čech. V roce 1675 začal navštěvovat přednášky z filosofie a práva na Karlo-Ferdinandově universitě v pražském Klementinu. V roce 1679, 6. srpna, zemřel jeho otec Jan. Františku Antonínu připadlo dědictví, které představovalo panství Lysá nad Labem, Malešov, Konojedy a Choustníkovo Hradiště, kde později vybudoval své hlavní sídlo Lázně Kuks. K Lysé nad Labem později připojil Kostomlaty. K dědictví ještě patřil palác v Praze a nemalá finanční suma. Protože v době nabytí tohoto dědictví nebyl František ještě plnoletý, nemohl s ním nakládat. Plnoletost v jeho době znamenala 22 let věku a tak musel vydržet až do roku 1684. Jako správný mladý muž své doby využil ten čas k cestě po Evropě. V letech 1680 a 1681 procestoval Itálii, Španělsko a Francii Ludvíka XIV, která mu učarovala nejvíc. Pobýval v Londýně, Haagu a Bruselu.

1.května 1686 se F.A. hrabě Šporck oženil s devatenáctiletou Františkou Apolonií z rodu Svéeerts z Reistu. Z tohoto sňatku vzešli tři potomci a to dcery Marie Eleonora Františka (1687 – 1717) a Anna Kateřina (1689 – 1754). V roce 1699 přišel na svět syn Jan František, který však zemřel ve věku pouhých dvou měsíců.

Po převzetí správy nad svým zděděným majetkem se věnoval jeho rozvoji, ale nezapomíná na své oblíbené činnosti. Podporoval umění, vzdělanost a zavedl do Čech

odborné řízení myslivosti. Zakládal obory, bažantnice, podporoval chov psů a koní, které jsou nezbytní pro jím zavedené parforzní hony. Také usiloval o politickou kariéru. V roce 1690 se stal komořím, v roce 1691 místodržitelem a v roce 1692 tajným radou.

V roce 1694 potvrdil pražský lékař J. F. Lowe léčivost jednoho z pramenů u Choustníkova Hradiště. Již v roce 1695 nechal hrabě Sporck u tohoto pramene postavit první, ještě dřevěný lázeňský dům. Následně angažoval italského architekta Alliprandiho, aby pro něj realizoval jeho největší životní projekt Lázně Kuks. Celý komplex byl hotov v roce 1715.

3. listopadu 1695 provádí svůj největší počín pro tradice a rozvoj myslivosti. V Lysé nad Labem zakládá Řád sv. Huberta a stává se jeho prvním velmistrem.

Na přelomu 17. a 18. století se plně věnoval svému projektu v Kuksu. Umění a myslivost však neopustil a navíc nejen překládal knihy zejména z francouzštiny, ale psal vlastní teologické a filosofické spisy v němčině a částečně i v češtině, které vydával vlastním nákladem. Ačkoli byl F.A. hrabě Šporck svým původem Němec, ve smyslu patriotického chápání národnosti byl Čechem a to jednak z důvodu místa svého narození tak i z důvodu inkolátní náležitosti k zemské, tedy české šlechtě. K vydávání knih si v Lysé nad Labem zřídil i vlastní tiskárnu. Těchto svazků mělo být vydáno až 150. Svými názory dráždil zejména jezuity což vedlo k jeho prvnímu zatčení v roce 1720, kdy byl vězněn 13 týdnů v pražské Daliborce i když pod záminkou nezaplacených dlužných pokut a posléze vyvrcholilo v roce 1729 až faktickým sporem s jezuitou ze Žírče, jeho sousedy na Kuksu. Šlo o spor o vybudování křížové cesty a kalvárie, kdy hrabě Sporck obvinil jezuitu, že nedodržel smlouvu. 26. 7. 1729 byl Kuks vojensky obsazen a byly zde zabaveny všechny Sporckovy knihy. Totéž proběhlo i v Lysé nad Labem. Hrabě Sporck sám byl uvězněn a 7. 2. 1730 obžalován z kacířství a jeho šíření. Hrozil mu trest propadnutí majetku a doživotní odnětí svobody. Proces byl zahájen 27. 2. 1733. 13. 3. 1733 byl hrabě Sporck odsouzen k pokutě 25000 zlatých za nedovolený tisk knih bez cenzury a uhrazení soudních výloh. Hroty sporu se postupem času otupili a urovnal se i vztah s jezuitskými sousedy.

Lyské panství hrabě prodal roku 1722 svému příteli Františku Josefu hraběti Černínovi z Chudenic s výjimkou zámečku Bon Repos. Černím však upadl do dluhů, panství nezaplatil a v roce 1733 zemřel. Hrabě Šporck v roce 1734 si panství přebral zpět.

František Antonín hrabě Šporck ovdověl 26. dubna 1726 a sám zemřel v Lysé nad Labem 30. března 1738 ve věku 76 let.

Kapitola o životopise Františka Antonína hraběte Šporcka je zpracována podle údajů, jak je uvádí Preiss (1981)

4.1.3. Osobnost F. A. hraběte Šporcka

Abychom si mohli udělat obrázek o osobnosti Františka Antonína hraběte Sporcka měli bychom si nejprve připomenout z jakého prostředí pocházel. Jeho otec Jan (Johan) pocházel ze selského rodu poddaných sedláků hospodařících na statku Sporckhof ve Vestfálsku. Zvolil si kariéru vojáka, kterou začal úplně od nejnižšího postu vojína, údajně bubenického sluhy. Ačkoli se o něm traduje, že byl bez vzdělání a uměl se pouze podepsat, vlastním úsilím a odvahou dosáhl hodnosti generála jezdeckta. Když se jej císař rozhodl za jeho službu odměnit majetkem, penězi a titulem hrabě, který však měl zaplatit, projevil svou vazbu k sedlákům než ke šlechtě slovy: „Darovaného hraběte nekupuji a koupeného nepotřebuji.“ Výsledek byl ten, že císař mu poplatek prominul. Ačkoli sám byl bez vzdělání, o vzdělání svých dětí se staral poctivě. A protože pochopil význam vzdělání, zavedl na svém panství povinnou školní docházku již v roce 1674.

V píli, houževnatosti, ale i kverulantství měl tedy František Antonín kde brát svůj vzor. Politickou kariéru zanedbával od samého počátku. Lze se domnívat, že mu sloužila pouze ke zviditelnění a získání kontaktů. O to více se věnoval filantropii, umění a myslivosti. Uznával, že v každé činnosti mají být odborníci. Pokud investoval peníze do umění, tedy ne proto, aby konkrétní dílo vlastnil, ale aby tyto peníze vedly k jeho rozvoji. Sám propagoval inovace a moderní postupy a přístupy. To se nejvíce projevilo v myslivosti. Jednak v oblasti chovu a lovu zvěře, ale i v modernizaci myslivosti jako takové. Sporck vycházel z názoru, že myslivost je vysoce sofistikovaná činnost, která vyžaduje vysokou odbornost personálu, perfektní organizaci a dobře cvičené smečky psů.

Za jeho největší počiny k rozvoji výtvarných umění je jeho zakázka Matyáši Bernardu Braunovi na výzdobu zámků Kuks a Lysá nad Labem a Františku Adámkovi na výzdobu zámeckého parku v Lysé nad Labem. V umění hudebním vznikl v té době i trend, který se označoval jako sporckovský hudební okruh, který měl evropský význam. Angažoval dokonce italskou operu, která hrála v létě na Kuksu a v zimě v paláci v Praze. Nastudovala dvě premiéry od skladatele Vivaldiho.

František Antonín hrabě Sporck byl nejen barokní kavalír, mecenáš umění a myslivec, ale i bouřlivák, karbaník a naopak velmi svobodomyšlný a tolerantní člověk s jistým sociálním cítěním. Z jeho života je známo mnoho příhod, které tyto jeho povahové rysy dokládají. V kartách vyhrál 1400 zlatých. Slíbil však, že tyto peníze

použije smysluplně a tak za ně nechal vystavět kapli a belveder na vrchu Vysoká u Malešova. (Preiss 1981)

Traduje se, že v katastru obce Sojovice, kam se zatoulal z císařského revíru bílý jelen ze stáda, které věnoval ruský car Petr I. Veliký císaři Karlu VI. k jeho korunovaci. Ačkoli hrabě Špork nesměl lovit jelení zvěř s výjimkou tří kusů ročně, jelikož tato výsada patřila pouze císaři, tuto příležitost si nenechal ujít a jelena kulovnicí ulovil. Věc se však neutajila, byla vyšetřována a hrabě Špork byl odsouzen k pokutě pět tisíc dukátů. Po nějaké době byl hrabě Špork jakožto jeden z místodržících v Čechách a tajný rada pozván na císařskou slavnost. Jako ústroj vzal na sebe nejhonosnější oblek a doplnil jej o bílé jelenicové kalhoty. Vrchní hofmistr hraběti toto oblečení vytýkal s tím, že ostatní hosté mají na sobě ty nejdražší obleky. Hrabě mu opáčil že on má vůbec nejdražší kalhoty jelikož musel do císařského měšce za ně zaplatit pět tisíc dukátů.

Na památku této události je na místě zastřelení jelena pomník a Sojovice mají hlavu bílého jelena v obecním znaku. (www.sojovice.cz)

Jiný jeho skutek, který charakterizuje jeho osobnost je ta skutečnost, že knihy tištěné v češtině v tiskárně v Lysé rozdával poddaným i zdarma.

Jak popisuje Otruba (1996) na podkladě vypravování Ferdinanda Rakovského Vypravování o životě jeho excelence Františka Antonína hraběte Sporcka sepsaného jeho pážetem Ferdinandem Rakovským v Kuksu 1.září 1778, byl hrabě Špork nejvíce ze všeho dobromyslný a spravedlivý, člověk který investoval do vzdělání nejen svého, ale i do vzdělání svých poddaných. Rakovský jej popisuje v superlativech jako fundátora a donátora. (Otruba(1996) V jiném svém díle Paměti města Lysé n.L. a vesnic okolních Otruba (1997) charakterizuje hraběte Šporcka takto: Byl muž umění a věd milovný, zbožný, dobročinný, šlechtný a štědrý, tak že právem o sobě mohl říci, že věnoval polovici svého jmění k podpoře chudých a k účelům vzdělávacím a náboženským. (Otruba 1997)

Naopak Preiss (1981) velice podrobně popisuje spory hraběte Šporcka, jeho tresty poddaných a některých jeho paličatostí. Naprosto nepopírá údaje uvedené Otrubou, potažmo Rakovským, ale staví je do světla vlastní snahy Šporcka o vyniknutí a snad i imponování místní šlechtě, kterou nikdy nebyl stoprocentně přijat.

O vztahu k poddaným vypovídají jím vydaná nařízení.

O sirotcích nařídil hrabě Špork, majitel panství Lyského takto: „Vdovám a sirotkům má se vždy ochrany dostati, zvláště zemrou-li dítkám rodiče, kteří nějaké jmění zůstaví. To se má bez prodlení sepsati, a aby se bezpráví nestalo, na bezpečné místo dopravit, aby, když dorostou, věděly, kde toho hledati mají. Nezletilé dívky, jimž rodiče zemrou, aniž by zanechali majetku, mají u dobrých lidí vychovány a k dobrému vedení býti.“

Také o chudé starala se někdy vrchnost. Fr. Ant. hrabě Špork nařídil: „aby na panství Lyském, jako najatých jeho panstvích, ze zvláštní náklonnosti jeho k poddaným každého roku mezi chudé 200 strychů žita rozděleno bylo. Mělo se ho však dostati toliko nejpotřebnějším, jmenovitě těm, kteří vrchnosti někdy sloužili. Nikoli tedy zahalečům aneb cizím z jiných panství ani těm, co po celou zimu v panských stodolách mlátili a při krádeži často stíženi byli.“ Žito bylo děleno třikrát do roka vždy po 66 korcích. Den k tomu ustanovil pan farář, který dělení musel být s rychtáři přítomen.

Za příčinou omezení požárů nařídil Špork: „by vydala se rychtářům tištěná nařízení, dle nichž museli ve vsi komíny prohlížeti.“ Jejich nečištění bylo prý hlavní příčinou, že mnohokrát byly spáleny celé domy a vesnice. Nedbalce měli udávat k potrestání.

Jednou v týdnu býval úřední den, kdy sedláci z rozmanitých příčin byli voláni do panské kanceláře. Aby nezameškali robot, dělo se to zpravidla v neděli – ač proti výslovnému nařízení císaře z r. 1654. Hrabě Špork v té věci poručil: „Jest při mnohých vrchnostech ošklivý zvyk, že poddaní celé týdny robotovati musí, že v neděli a ve svátek, kdy pobožnosti a službám Božím věnovati se mají, úřední den se odbývá, a robot a jiné záležitosti se připravují, následkem čehož nejen Boží požehnání se nedostaví, ale často neštěstí přichází, aniž by lidé v něm Boží ruky pozorovali. To se na mých panstvích nedovoluje, a úřední den v sobotu se konej.“ (Lednická, nedatováno)

Hrabě Sporck provozoval i svou ryteckou dílnu, kde zaměstnával rytce Michaela Jindřicha Rentze a Johana Daniela Montalegre. Kromě běžných ryteckých prací nechával hrabě Sporck razit i medaile na památku významných událostí. Jeho nejznámější medaile jsou tři a to pamětní medaile vydaná na památku zápisu císaře a krále Karla VI. do knihy Řádu sv. Huberta. Tento zápis byl učiněn na korunovačním honu v Hlavenci dne 3. listopadu 1723, kdy císař přijal od Františka Antonína hraběte Sporcka odznak Řádu svatého Huberta. Obdobnou medaili vydal hrabě v roce 1728 k pátému výročí této události. (Bezděk a Kovařík 1998)

Třetí medaile je zároveň i vyvrcholením popisu osobnosti Františka Antonína hraběte Šporka. Zcela výstižně ji popsal Josef Veselý v článku Říkal si Fagus: V nejtěžší chvíli svého pohnutého života dal hrabě František Antonín Špork roku 1730 razit medaili, která na lící straně nese zobrazení dvouhlavé saně, na níž útočí ozbrojenec se šporkovským znakem místo hlavy. Tento herkulovský boj s Hydrou postupuje tedy sám hrabě. On je také tím bukem, tyčícím se na rubu téže medaile, který obsahuje dvojí slovní hříčku. Jednak vyslovuje Šporkovo jméno ve zkratce jeho iniciál – **Franz Anton Graf von Sporck**; jednak naráží dvojznačností slov *Buche* a *Buch* na hlavní arsenál šporkovských zbraní v jeho životním zápolení, knihy, hranice z nich vyvršená tvoří též ochranu bukového kmene, obklíčeného dvojitým kouzelnickým kruhem, k němuž přistupuje lidská varianta oné saně, jakási bizarní srostlice dvou polovičních postav, jejíž dvě hlavy nesou tytéž stavovské symboly jako hlavy dračí. Tato stvůra se snaží hradbu knih holí podebrat a rozmetat. Ale Špork po všech poníženích a porážkách, které v životě podstoupil, stále ještě věří, že snahy nepřátel selžou a že on, buk **FAGuS**, bude ostříhán zvláštní milostí. Opis kolem tohoto výjevu nám napovídá, jak si to pan Špork představoval: *Fallitur arte magus, stabit sub nomine fagus*. Což je po česku: Kouzelníková moc selže, neboť buk stojí pod božskou ochranou. (Veselý J., Říkal si Fagus)

Pravděpodobně nejvýstižněji je osobnost hraběte Šporka charakterizována v kapitole *Pravá a falešná tvář hraběte Šporka* v knize *Falza a podvody české historie*. Zde autor položil zcela vystihující otázku: Na vybudování a následném posílení obrazu vlastní osobnosti hrabě Špork pracoval vskutku dlouhodobě a cílevědomě. Neváhal financovat vydání vlastního životopisu, který měl vyzdvihnout všechny jeho klady a uvést na pravou míru (či přesněji řečeno z kořenů vyvrátit) všechny domnělé či skutečné pomluvy, jež o něm šířili jeho odpůrci. Jaký však byl skutečný František Antonín Špork? Jednalo se o namyšleného a hádavého chvastouna, jenž svou neshovinností dráždil a provokoval všechny současníky, respektující standardní způsob chování? Nebo snad šlo o sečtělého intelektuála, jež své okolí převyšoval tak razantně, že musel zůstat nedoceněn a nepochopen? Který z těchto obrazů je zavádějícím falzem a který historickou realitou? Anebo, výstižněji vyjádřeno, který se více blíží zlovlné pomluvě a který pravdivému příběhu života tohoto kontroverzního barokního kavalíra? (Koldinská 2001)

Následuje rozbor jeho životního příběhu, který nám přináší dle výše uvedených autorů takovýto závěr: Stejně tak se v průběhu staletí měnila, zkrusovala a deformovala

i tvář Františka Antonína Šporka. (zde jde o odvolání na předcházející text ve stati, kde je popisována degradace dřevěných soch v Hubertově údolí vlivem povětrnostních vlivů a vlivem růstu neboť byly vyřezány do živých stromů) Hrabě měl ovšem větší štěstí než vyřezávané reliéfy v Hubertově údolí – jeho obraz nikdy nevymizel z obecného povědomí docela. Pouze křehká hranice mezi jeho pravou a falešnou tváří se stávala v průběhu času stále méně zřetelná. Lví podíl měl na tom i sám František Antonín – už když v roce 1738 umíral, mohl jej málo kdo z jeho současníků vnímat bez ambivalentních pocitů. Na svou sebereprezentaci v tom nejlepší světě vynaložil hrabě obrovské úsilí a snad právě pro to k němu pozdější generace přistupovaly s obezřetností a pochybovačným okem poměřovaly i jeho nesporné klady a zásluhy. Špork ovšem dokázal u svých pozdějších životopisců vyvolat i nekritický obdiv, omlouvající a zlehčující všechny stíny jeho charakteru. Byl jistě sečtělým intelektuálem, štedrým mecenášem i břitkým polemikem, ale zrovna tak i malicherným soudcem, namyšleným obdivovatelem vlastní osoby a povrchním milovníkem světských poct. Pohlédneme-li nyní – s odstupem tří století – na obraz, na němž pravá i falešná tvář hraběte Šporka splývají v jeden celek, musíme uznat, že sympatické rysy přece jenom převládají. (Koldinská 2001)

Závěrem nelze nevynechat jednu spornou záležitost kolem osobnosti hraběte Šporka. Karel Sabina a následně i Josef Svátek jej považují za zakladatele svobodného zednářství v Čechách. (Veselý J., Říkal si Fagus) Otruba bez dalšího dokonce uvádí, že: R. 1726 založil (Špork) v Praze tajnou společnost zednářskou pode jménem „Lože u tří hvězd“, jejímž velmistrem se stal. (Otruba 1996) Možná některé jeho skutky a postoje by tomu mohly nasvědčovat, ale podle Zedníkova rozboru v článku Mýtus o zakladateli Šporkovi, na který se odvolává Veselý, je Šporkova příslušnost ke svobodným zednářům spíše nepravděpodobná. (Veselý J., Říkal si Fagus)

4.2. Majetky F. A. hraběte Šporcka

4.2.1. Kuks

Roku 1679 zdědil František Antonín hrabě Sporck po svém otci osadu Choustníkovo hradiště nedaleko Jaroměře. Osada byla opuštěná a bez poddaných. Byla ale známá svými prameny, o kterých se tradovalo, že mají léčivé účinky. V roce 1694 požádal hrabě Sporck pražského lékaře J. F. Lowe o rozbor jejich vody. Výsledek byl kladný a tak již v roce 1695 zde byl vybudován první dřevěný lázeňský dům. Následně angažoval italského architekta Alliprandiho, aby pro něj realizoval jeho největší životní projekt Lázně Kuks. Představa hraběte Sporcka byla, že vytvoří konkurenci Karlovým Varům a dalším evropským lázním a zároveň zde vybuduje svoje hlavní sídlo. Kuks byl budován jako slohově jednotný komplex světských a církevních budov s mimořádně rozsáhlou sochařskou výzdobou zejména z dílny Matyáše Brauna. Sporckovo sídlo se skládalo z mnoha staveb a sochařských kompozic. Nad pramenem léčivé vody byla postavena dřevěná kaple Nanebevzetí Pany Marie (1697), vpravo od ní hostinec U zlatého slunce (1699), Dianina lázeň (1701 – později odstraněna a nahrazena kašnou se sochou Polyféma) Na pravém břehu byl postaven holubník, letohrádek, kašny (1700) a větrný mlýn (1701). Vedle hostince U zlatého slunce dřevěné divadlo (1702). V letech 1703 – 4 bylo vybudováno závodíště – hipodrom, deset obytných budov pro hosty a dřevěná lázeňská budova byla nahrazena zděnou. Byly položeny základy špitálního kostela (dokončen 1710). Špitál byl postaven v letech 1708 – 1716. Zámek byl dokončen v roce 1710. Dále byl postaven další lázeňský dům, prádelna, dům filosofů s knihovnou, úřednická budova Amtshaus a nový hostinec. To bylo dokončeno do roku 1722. Plastická výzdoba Kuksu je nejen zajímavá ale uměleckou hodnotou nevyčísitelná. Kromě mnoha jiných je potřeba alespoň zmínit ty nejdůležitější a to alegorie dvanácti ctností a dvanácti neřestí. Ctnosti jsou před levým křídlem špitálu a od sochy Anděla Šťastné slasti v tomto pořadí Víra, Naděje, Láska, Trpělivost, Moudrost, Statečnost, Cudnost, Píle, Štědrost, Upřímnost a Spravedlnost. Před pravým křídlem špitálu, za Andělem Šťastné slasti stojí Neřesti, Pýcha, Lakomství, Závist, Smilstvo, Obžerství, Hněv, Lenost, Zoufalství, Lehkomyšlnost, Pomluva a Lstivost. Sochy jsou pískovcové a původně byly barvené. Roku 1726 začal Matyáš Braun tvořit z přírodních kamenů na jejich místě skulptury, které nesou souhrnné pojmenování Betlém a nacházejí se v lese nad osadou Žíreč. Působením přírodních podmínek se do dnešní doby dochovala jen jejich torza.

(Preiss 1981)

4.2.2. Malešov

Tvrz Malešov zdědil hrabě Sporck po smrti otce. Ten ji získal v dražbě v roce 1666. Po opravě byla užívána jako hospodářský objekt a správní centrum panství se sídlem v Roztěži. F. A. Sporck ji využíval jako sklepů pro malešovský pivovar, ale v roce 1699 ji prodal Antonínovi z Hailleveilu. Dobu vlastnictví hraběte Sporcka připomínají pouze zbytky lipových alejí. Tvrz sama existuje dosud. (anonym, www.malesov.cz)

4.2.3. Vysoká

Osada Vysoká se nachází nedaleko Kutné Hory jihozápadním směrem. Jihovýchodně od Vysoké je Malešov. Na stejnojmenném kopci u vsi nechal v letech 1695 – 97 vystavět hrabě Sporck zajímavou stavbu a to kapli zasvěcenou Janu Křtiteli spojenou s letohrádkem Belvedere. Autorem projektu je zřejmě architekt Kuksu Alliprandi. Při svěcení kaple v roce 1697 umístil hrabě do sálu letohrádku mramorovou kašnu, do které ze zlatého slunce prýštilo víno. Stavba byla realizována za peníze vyhrané hrabětem Sporckem v kartách. V roce 1834, 30. dubna stavba po zásahu bleskem vyhořela a již nebyla obnovena. (anonym 1995)

4.3. Panství Lysá

Lysá nad Labem je město nacházející se na pravém břehu Labe, západně od města Nymburk. Leží v nejúrodnější části Polabské nížiny, přesně na hranici, kde rovina Polabské nížiny přechází na severu v krajinu již mírně zvlněnou. V dnešní době je krajina kolem Lysé vesměs zemědělská, polní s menšími celky zachovalého a povětšinou chráněného lužního lesa. V době baroka však ráz krajiny byl docela jiný. Převažovaly lesy a to jak lužní tak borové v kombinaci s duby. Orná půda v té době pocházela jednak z původních nezalesněných luk tak hlavně z odvodněných podmáčených částí krajiny. (Otruba 1997)

4.3.1. Popis

Lysá měla za Šporkovy doby 107 domů, 12 hostinců, 9 řeznických krámů a 5 hokynářských krámů, kostel, faru, školu, radnici, dvůr a špitál. K panství dále patřily vesnice Byšičky s 8 staveními, Šnepov s 8 staveními, Litol s 9 chalupami, Vápensko se 6 staveními, Ostrá se 14 usedlostmi, Stratov s 28 usedlostmi a dále Kostomlaty, Doubrava, Hronětice, Stará Lysá, Čihadla, Vrutice a Milovice. K těmto obcím Otruba neuvádí žádné hospodářské údaje z doby F.A. Šporka.

Správa panství byla organizována podle dobových zvyklostí. V čele stál vrchní hejtman, dále pokladník a účetní. Ten byl jmenován jen k revizím. Tito úředníci byly pod přísahou a z té také vyplývaly jejich povinnosti. Následovali ostatní hospodářští úředníci v jejichž čele stáli na jednotlivých panstvích hejtmani. Kromě úředníků měli hejtmani dohled nad poddanými aby žili křesťansky a účastnili se bohoslužeb. (Otruba 1997)

4.4. Vliv a dílo F.A. Šporcka na panství Lysá

4.4.1. Založené vesnice

F.A. Šporck na svém panství založil nově čtyři vesnice. Byly to Byšičky v roce 1717, Šnepov 1709, Ráj (později až do dneška Vápensko) 1709, a Francisce, dnes Doubrava 1713 (pravděpodobně). (Otruba 1997)

4.4.1.1. Byšičky

obrázek č. 4, obec Byšičky
archiv J. Řehounka

Je to zcela ojedinělá zachovalá okrouhlice, jediná ve střední Evropě. Původně zde stávala tvrz Byšice s malou osadou vybudovaná ve 13. století jako stráž na zemské stezce. Postavená byla na místě pravěkého sídliště z doby laténské mezi 5. – 1. století p.n.l. Ta však byla roku 1421 vypálena vojskem Jana Žižky, když tudy směřoval ke Kolínu. Ves dále chátrala a po třicetileté válce 1618 – 1648 zanikla úplně. Tam, kde stával dvůr, založil v roce 1717 hrabě Sporck novou vesnici Byšičky. Ta měla původně osm domků postavených do kruhu. Vznikl tak ojedinělý typ vesnice - okrouhlice se dvěma přístupovými cestami. Barokní doba dovedla slohové modelovat i tak prostý stavební útvar, jakým byla mala česká vesnička. Běžný typ vesnice v Polabí je lineární zástavba po obou stranách cesty bez návsi. K původním osmi chalupám byly později do kruhu přistavěny další čtyři a nová stavení se pak stavěla ve dvou rovnoběžných řadách podél cesty od východu. Takže mely Byšičky potom tvar vařečky. Uprostřed návsi stojí kaplička. Původně tam bývala zvonice a u ní studna. V roce 1888 ale zvonici roztříštil blesk a tak vesničané zasypali i studnu a na jejím místě nechali postavit kapličku. K vesnici Byšičky patřil od roku 1780 i statek Karlov a dva mlýny. (anonym, archiv J. Řehounka)

4.4.1.2. Doubrava

Ves Doubrava patří pod správu OÚ Kostomlaty. Leží na slepé silnici vedoucí z Kostomlat k řece Labi. V době založení vsi cesta nebyla slepá, ale ústila do pravobřežní komunikace podle Labe. Doubrava byla koncipována jako typická polabská vesnice liniového typu, bez návsi s řadou domů po každé straně. Přesnější údaje z doby vzniku nejsou známy i rok založení 1713 je pouze orientační. Ve vsi se nenachází žádná památka se vztahem k rodině Šporků. (anonym, OÚ Kostomlaty)

4.4.1.3. Šnepov

Šnepov je malá osada na silnici podle řeky Labe mezi obcemi Kostomlaty a Ostrá na Nymbursku. Krásný kout přírody s lužním lesem a bohatstvím zejména pernaté zvěře učaroval hraběti Sporckovi. Pravidelně tudy táhly sluky a na tůních a labských ramenech byl ráj pro vodní ptactvo. Jelikož se toto místo nacházelo na jeho panství, nechal zde vybudovat na Mlýnském potoce rybník ve tvaru půlkruhu otočeného k severu. Zde si nechal postavit domek rocollo pro sebe a domek pro myslivce, který byl specialistou na chov vodního ptactva a dále domek pro hlídače. V roce 1709 zbudoval nedaleko osadu Schnepfendorf čítající osm chalup. Zde pořádal vyhledávané lovecké zábavy a hony, které navštěvovali i císaři. Schnepfendorf lze do češtiny přeložit asi jako Slučí Lhota, počestěním vznikl název Šnepov. Osada dodnes existuje a je obývána, i když po nejméně k rekreaci. Mlýnský potok v současnosti tvoří severní hranici přírodní rezervace Mydlovarský Luh. Není však již přímým pokračováním Farského potoka, ale po jeho zregulování na počátku 20. století je z něj napájen. Farský potok je místní název pro říčku Vlkava. Zachován je i zmíněný rybník i když v neudržovaném stavu. (anonym, OÚ Kostomlaty)

4.4.1.4. Vápensko

Vápensko, původně zvané Ráj, bylo založeno v roce 1709 na pustém gruntu jménem Vokatovský, severně od obce Hronětice nedaleko východním směrem od již v té době zaniklé osady Vápenice. Ves byla původně budována jako okrouhlice s návší. Původně ji tvořilo sedm chalup, kdy chalupy tvořily náves a k nim sedm stodol tvořilo periferii. Přes náves vedla severojižním směrem cesta od Zbožíčka, které již leželo na Benátském panství do Hronětic. Mezi těchto sedm chalupníků byl na sedm dílů rozdělen i vokatovský grunt. Ves se v průběhu času neustále rozšiřovala, zejména na severní straně, ale již bez plánovaného urbanistického záměru. V roce 1788 měla 16 chalup,

v roce 1890 již 21. V dnešní době čítá Vápensko 34 domů. Kromě samotného jádra vsi nejsou na Vápensku žádné umělecké památky. (anonym, archiv J. Řehounka)

4.4.2. Zámek Lysá a kulturní památky

4.4.2.1. Zámek Lysá nad Labem a Zámecký park

obrázek č. 5, Zámek Lysá nad Labem a zámecký park
foto J. Řehounek

Bývalý hrad snad z 11. století byl ve druhé polovině 16. století přestavěn na renesanční zámek. Po třicetileté válce připadl darem Janu Sporckovi. František Antonín hrabě Sporck uskutečnil jeho barokní přestavbu v letech 1684 – 1722.

Zámecký park je

obdobně koncipován jako na Kuksu. Jeho výzdobu svěřil samozřejmě Matyáši Braunovi a jeho žáku Františku Adámkovi. Park prošel ve dvou stoletích složitým vývojem. Za třicetileté války byla veškerá zeleň kolem zámku zničena. Teprve F. A. Sporck v roce 1696 položil základy zámecké okrasné zahrady - libosadu. Později, inspirován návštěvou u hraběte von Globen ve Valci, začal po roce 1734 budovat svoji "parádní zahradu" v Lysé. V ní postupně umístil sochy alegorii dvanácti Měsíců, světadílů, živelů, ročních období, lvů, sfing a jiných plastik, a to do vkusně upravených prostor a zákoutí francouzského parku. Do dnešní rozlohy - 21 hektaru - park rozšířil až v roce 1744 Sporckův zeť František Karel Swéerts-Sporck. Definitivní úprava parku pak pochází z období po roce 1851, kdy lyské panství přešlo do vlastnictví kněžny Štěpánky Rohanové. Sochařská výzdoba parku je ojedinělým souborem, který je možné srovnat jen s řadami alegorii v Kuksu. Liší se ovšem svým zaměřením i provedením. Zatím co plastiky na Kuksu zobrazují člověka, jeho povahu, ctnosti a neřesti, lyský komplex je obrácen k přírodě a zachycuje do kamene koloběh života a prostředí, které člověka obklopuje. Takto zpracovaný cyklus dvanácti měsíců, ročních období, dne a noci,

obrázek č. 6, Zámek Lysá nad Labem
foto J. Řehounek

přírodních živlů a světadílů nemá ve světovém sochařství obdoby (Versailles je vyzdobeno pouze alegoriemi 12 měsíců). Sochy měsíců jsou umístěny ve dvou řadách proti sobě v hlavní osově habrové aleji, na podstavcích, jejichž čtyři zrcadla nesou dnes již nezřetelný německy text. Autorství soch se přisuzuje Františku Adámkovi staršímu z Benátek. K jeho prokazatelným pracím pro lyský park patří

alegorie živlů a ročních dob, umístěné mezi prvním a druhým parkovým parterem. Alegorie ročních dob jsou vyvrcholením celého souboru svojí křehkostí a skladební vyvážeností. Jsou osazeny na hranici prvního parteru, v pořadí (zprava) Léto, Jaro, Podzim a Zima. Na zábradlí tři schodišť, jimiž se sestupuje z prvního do druhého parteru, jsou osazeny další alegorie, tvořené drobnými putti. Výjimku tvoří prostřední schodiště, na jehož vrchní části stojí vpravo Venuše, vlevo Adónis. Slohově se velmi liší od prací Adámka. V dolní části tohoto schodiště je pod Adónisem alegorie Dne (putti se sluncem v oválném štítě), naproti pak alegorie Noci, motivovaná měsícem s hvězdou. Putti již patří k dílům Adámka. Pravé schodiště zdobí alegorie čtyř světadílů tehdy známých. Vpravo nahoře s rohem hojnosti a lvem je Afrika, pod ní putti s korunou na hlavě, papežskou tiárou u levé nohy a s miniaturovou chrámu v pravé ruce znázorňuje Evropu. Vlevo nahoře postava s čelenkou, opírající se levou rukou o luk a stojící levou nohou na ještěři, značí Ameriku (s indiány a aligátory) a konečně pod ním se svazkem orientálních plodů v pravé ruce a s velbloudem u pravé nohy alegorie Asie. Na levém schodišti představují putti živly. Nahoře vpravo na orlu sedící, držící vzdouvající se plášť a pravou rukou se opírající o mech, představuje vzduch. Pod ní stojící soška s mušlí a rybou znázorňuje vodu. Vlevo nahoře putti u nádoby se šlehajícími plameny znamená oheň a pod ní putti s atributy zeměkoule a rýčem znázorňuje zemi. K pracím Františka Adámka staršího z Benátek ještě patří dvojice lvic, lvů a sfing s kartušemi, umístěné ve druhém zahradním parteru.

Zámek i park jsou dosud v provozu. V zámku je provozován domov důchodců. Zámecký park je volně přístupný a udržovaný. (anonym, MěÚ Lysá n. L.)

4.4.2.2. Klášter, kostel a loreta

Z pozůstatku klášteríku poničeného husity s kostelem Narození Pany Marie ze 14. století, kapli sv. Desideria nechal vystavět hrabě Špork roku 1704 loretánskou kapli. Při kapli založil Špork roku 1713 rezidenci pro šest bosých augustiniánů. Stavby dnes již neexistují. Na jejich místě byl v letech 1731 – 1741 vystavěn klášter augustiniánů. V současné době slouží areál jako pracoviště Státního oblastního archivu v Praze – Státního okresního archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem. (Semotánová a kol. 2008)

4.4.2.3. Poustevna (eremitáž) svatého Václava

obrázek č. 7, Poustevna (eremitáž) svatého Václava, foto J. Řehounek

Západní cestou z Byšiček kolem Hrbáčkových trůnů, za tratí Lysá nad Labem Praha se nachází Poustevna svatého Václava. Hrabě Sporck schválně a nápadně, okrášlil okolí Pražské silnice. To proto, aby poutník sotva překročí hranice brandýských lesů musel podle té nádhery poznat, že stojí na půdě Velkomožného mecenáše. Když poutník přešel toušeňský most a vycházel z káranského lesa, spatřil skupinu budov a tři zahrady, krásné sochy u poustevny sv. Václava. Napravo se táhla k Labi zahrada se vzácnými stromy, keři a květinami. V dobách hraběte F. A. Sporcka panovala mezi evropskou šlechtou velká móda - zakládat na odlehlých místech, obzvláště v lesích, poustevny a udržovat v nich poustevníky. Tehdy se našlo dosti mužů ochotných žít jako poustevník. Hrabě Sporck určil při jejich vybírání přísný řád a povinnosti, které museli dodržovat po dobu nejméně 3 let. Do povinností patřily: úklid obydlí, kostelnická služba a starost o zahrádku okolo pousteven a poskytování občerstvení a pomoc pocestným v nouzi. Poustevna u sv. Václava stávala na pravém břehu Labe při Pražské silnici. Byla i s oltářem postavena z kamene. Měla silné zdi se skleněnými tabulemi s chodbami. Vedle ní stáli dva obrovští kamenní andělé. Levý z nich držel s lehkým úsměvem nad lucernou lebku ověšenou květy, kdežto ten druhý třímal s výrazem smutku lebku s trnovou korunou. První vyjadřoval smrt blaženou a druhý smrt žalostnou. Za kaplí k severu byla poustevníková světnice s kuchyňkou a venku se

zahrádkou. Směrem k Labi stálo krásně vymalované stavení a v něm dole bydleli kněží a v I. poschodí byly sály pro vrchnost. K Labi se táhla kněžská zahrada. Na východ byla vysoká vodárna s větrným mlýnem, kterým se čerpala voda pro tuto vodárnu a pro vodotrysky v zahradě. Z poustevny zbyla jen kaplička se dvěma sochami andělů od neznámého sochaře. Reliéf uvnitř představoval zavraždění sv. Václava. Poustevna byla opuštěna v roce 1734. Naposledy byla kaplička opravena v roce 2004. (anonym, archiv J. Řehounka)

4.4.2.4. Poustevna (eremitáž) sv. Františka

obrázek č. 8, svatý Antonín Poustevník
foto J. Řehounek

Poustevna sv. Františka Serafinského (kaple, patrový domek s malbami, v přízemí s prostorami pro služebnictvo, v patře pro panstvo) stála již v roce 1692. Nacházela se v polesí Bor, západně od Lysé, v místě zvaném U altánu. Vstup k poustevně zajišťovaly dva lesní průseky, z jihu od Zemské cesty, kde byla umístěna socha sv. Antonína Poustevníka a od východu. Zde dnes leží ves Dvorce založená 1760. Poustevna dnes již neexistuje, socha sv. Antonína Poustevníka je umístěna na zdi kostela sv. Jana Křtitele v Lysé. Jejím autorem je pravděpodobně Jan Brokof. (Semotánová a kol. 2008)

4.4.2.5. Pomník císaře Karla VI. u Hlavence

obrázek č. 9, Pomník císaře Karla VI. u Hlavence
repro www.hlavenec.cz

Na počest přijetí Řádu sv. Huberta dne 3. listopadu 1723 císařem Karlem VI. byl dne 3. listopadu 1724 položen základní kámen ke stavbě pomníku císaře Karla VI. u Hlavence (na místě, kde císař přijal Řád), který byl rok po té, za přítomnosti prince Evžena Savojského, slavnostně odhalen. Impozantní pomník byl vytvořen společnou prací sochaře Matyáše Bernarda Brauna a architekta Ferdinanda Maxmiliána Kaňky. V trojbokém, sloupovém ohraničeném prostoru byl zpodobněn stojící císař Karel VI. v podobě římského imperátora, který je shora chráněn orlem a draperií, jejíž konce

nazdvihují dva andílci (putti). Další putti v zastřešení nesl šporkovský erb a pod ním byla v reliéfu zobrazena zavěšená lovecká trubka. Na trojbokém zastřešení stál jelen s křížem mezi parožím, dívající se na níže klečícího sv. Huberta. V protilehlém rohu zastřešení sledují jelena dva lovečtí psi. Pomník měl být také oslavou lovu a jeho světských radostí, na které upomínaly tři reliéfy v podstavci pomníku (štvanice divočáka, halali parforsního honu, pohoštění účastníků lovu), a oslavou svatohubertského Řádu a jeho zakladatele. (Rýdl 2000)

*Detaily jednotlivých částí pomníku i celkový pohled
foto: restaurátorská zpráva
archív obce Hlavenec*

obrázek č. 10, Detaily jednotlivých částí pomníku, www.hlavenec.cz

4.4.3. Stavby a zařízení se vztahem k myslivosti

4.4.3.1. Nové stavení

Západně od Litole, při cestě vedoucí podél toku Labe stával nedochovaný lovecký zámeček zvaný Nová Budova nebo též Nové stavení. Jednalo se o trojkřídlou stavbu s nádvořím. Součástí areálu byla okrasná zahrada s vodotryskem. V blízkosti zámečku, východním směrem, nechal Špork postavit roku 1720 mlýn s pilou u sv. Anny. Zámeček, dostavěný 1702, byl patrový s přízemím pro služebnictvo a se dvěma horními komnatami zařízenými zámeckým nábytkem. V předsíni zámečku se shromažďovalo panstvo k občerstvení před odchodem na lov. (Semotánová a kol. 2008)

Anonymní text, podkladový materiál k průvodci Lysou nad Labem, uvádí: Od Litole západním směrem, po směru toku Labe se nachází rekreační osada Řehačka. V místě dnešního vjezdu do osady postavil roku 1702 F. A. hrabě Spork letní zámeček

zvaný Neugebäu (Nové Stavení). Skládal se z hlavní budovy a dvou bočních budov postavených do tvaru nedokonale uzavřené podkovy. Hlavní budova byla postavena jen sto kroků od pravého břehu Labe. Za zámečkem se nalézal park obehnaný zdí. Po smrti hraběte byl zámeček využíván jako zemědělský dvůr a postupem doby zanikl úplně. (anonym, MěÚ Lysá n. L.)

4.4.3.2. Bažantnice

obrázek č. 11, Budova bažantnice
Semotánová E.a kol. 2008

Oplocenou bažantnici s hájovnou zřídil Špork pod vinicí západně od zámku v Lysé. Přesné datum založení není známé. V bažantnici stála stodola a jednopatrová stavba bažantnice, která byla postavena již v době kdy Lysou vlastnili Habsburkové. Na západním štítě se nacházel znak a letopočet 1565 nebo 1568. Stodola byla zbořena v sedmdesátých letech 20. stol. a budova bažantnice v srpnu 2000. (Semotánová kol. 2008) Na jejím místě dnes stojí čerpací stanice PHM. Z bažantnice se údajně prodávalo až 200 bažantů ročně, jak uvádí Otruba (1997)

4.4.3.4. Špitál

obrázek č. 12, Dvůr Karlov
foto J. Řehounek

Na křižovatce cest z Litole do Byšiček a z Lysé na Nové Stavení nechal Špork roku 1715 postavit špitál s kapacitou asi 40 osob. Ve špitálním kostele Povýšení svatého Kříže se konaly před zahájením lovu slavnostní svatohubertské mše Špitál začal být asi od poloviny 18. století proměňován na hospodářský dvůr Karlov a počátkem 19. století byl zrušen. (Preiss 1981) Tato informace je zavádějící, Otruba uvádí, že v padesátých letech (18.stol) bylo 24 chudých přestěhováno do špitálu ve staré radnici v Lysé a roku 1800 byl špitál zrušen docela, protože se nedochovala nadační listina zajišťující jeho vydržování. (Otruba 1997)

Ve skutečnosti dvůr Karlov existoval nadále a dnes jsou v jeho objektech ustájeni koně.

4.4.3.3. Obory

V okolí Litole hrabě Šporck vybudoval malou a velkou oboru. Není známo nic bližšího k výměrám obor ani jejich přesné umístění v krajině. Z reliéfu krajiny a zachovaných staveb lze se domnívat, že se nacházely jižně od Litole mezi Ostrou a Novým Stavením. Jediný údaj uvádí Otruba (1997) a to že v oborách byli chováni daňci v počtu 1000 kusů. (Otruba 1997)

4.4.3.5. Zámek Bon Repos

Motto

Tady je Bon Repos, kde si klid najdeš rád

A tíhu starostí pod zámek můžeš dát.

Nic víc tu nehledej; jen radost z ptačích lovů

A rozkoš srdce zde prožívej stále znovu.

František Antonín hrabě Sporck 1726

Zámek Le Maison de Bon Repos, což z francouzštiny znamená Místo příjemného odpočinku, se nachází nedaleko obce Čihadla mezi Lysou nad Labem a Benátkami nad

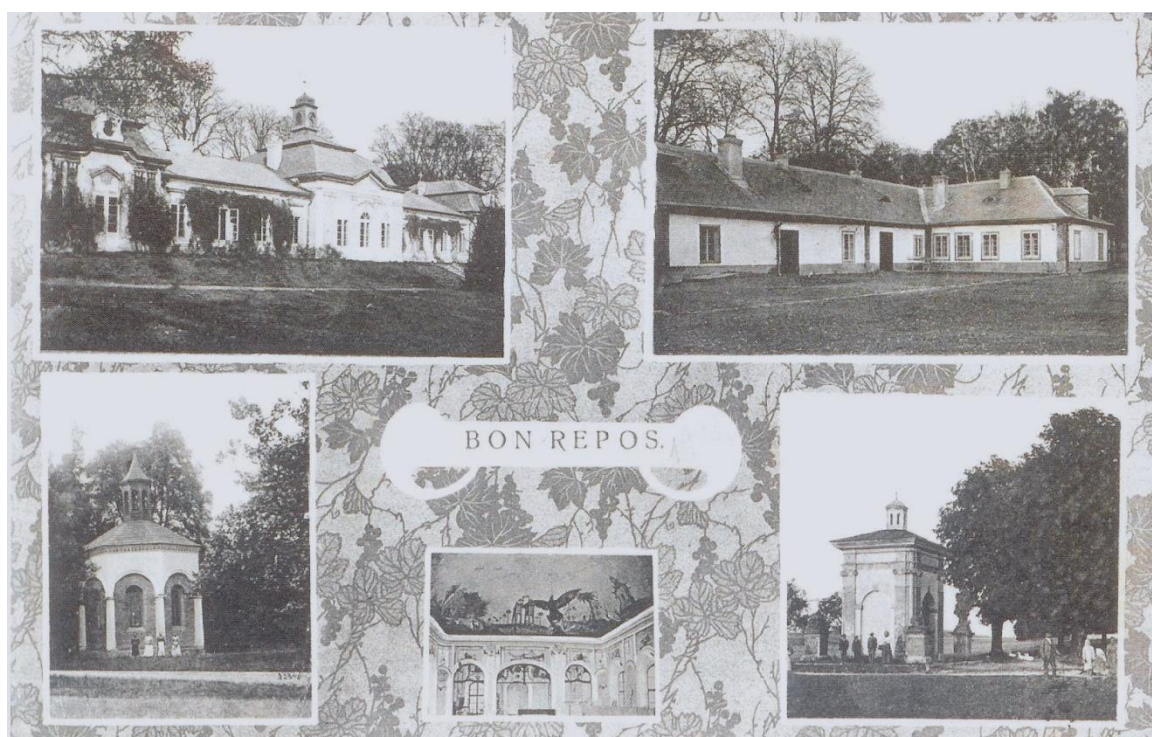

obrázek č. 13, sv. Jeroným
foto J. Řehounek

Jizerou. Patří nesporně mezi zcela prvořadé kulturní památkové objekty. Základem jedinečnosti lokality byly přírodní podmínky, kdy poměrně vysoká vyvýšenina s plochým temenem byla místem pravidelného odpočinku tažného ptactva. Jejich lov – čižba dala ostatně název blízké osadě: Čihadla. Tento prvek se zde propojil s velkou barokní osobností hraběte Sporcka, který lokalitu zakoupil v roce 1715 a vystavěl zde jemu tak typické, poněkud bizarní zastavení, zcela podřízené lovu ptáků. V roce 1718 zahájil výstavbu kaple sv. Jeronýma, která stojí na začátku aleje vedoucí k zámeckému komplexu, domu pro kněze, pyramidy pro poustevníka a letního zámečku Le maison de Bon Repos (Domu oddychu). Původní vlastní objekt Bon

Repos je složitá přízemní budova skládající ze šesti křídel krytá jednotnou střechou. Celek doplňovala sochařská výzdoba Matyáše Brauna a vyjímečná výmalba fasád a interiérů. Zámecký komplex dnes tvoří čtyři samostatné stavby – původní Bon Repos

neboli Zadní zámek z roku 1715, Přední zámek s mansardovou střechou a rizality z poloviny 18. století, rokokový sál zvaný Čínský pavilon z 2. poloviny 18. století a osmiboká zámecká kaple z konce 18. století. V některých prostorách se dochovaly cenné nástěnné a nástropní malby. V Bon Repos se však dochovala pouze malba Hostina bohatcova se zobrazením odháněného Lazara. Jde o alegorii na bezpráví spáchaném na Sporckovi uvězněním v Daliborce. Po smrti hraběte Sporcka zámek chátral až jej v roce 1768 koupil pražský arcibiskup Antonín Příchovský z Příchovic. Historický zámek existuje dosud, je využíván ke kulturním a společenským akcím. Stavebně historická část byla odborně restaurována v roce 2007. (společnost Bon Repos, nedatováno)

obrázek č.14, Historická pohlednice loveckého zámku Bon Repos (zámek Bon Repos, kaple sv. Jeronýma, interiér čínského pavilonu, kaple sv. Šimona Stylity), repro Semotánová kol. (2008)

4.4.3.5.1. Svatohubertské slavnosti na Bon Repos

Hrabě Špork trávil pravidelně každý rok podzim na svém loveckém zámku Bon Repos, kde se vždy 3. listopadu (den sv. Huberta) konaly slavné svatohubertské slavnosti. Ten den zde byli také přijímáni noví členové Řádu sv. Huberta. Každý z nich dostal insignii a jeden výtisk veršovaných řádových pravidel. Rok 1723 a tohoroční slavnosti sv. Huberta měly zajímavý až nečekaný průběh. Špork potřeboval kontakty a podporu vlivných osobností a tak využíval možnosti a hostil významné a vlivné osobnosti

císařského dvora. Během října a listopadu 1723 navštívili Bon Repos princové Evžen Savojský a František Štěpán Lotrinský (budoucí manžel Marie Terezie) nebo otec císařovny vévoda Ludvík Rudolf Wolfenbütelský. Hrabě Špork toužil po nejvyšším habsburském vyznamenání, Řádu zlatého rouna. Pozval tedy k návštěvě na den sv. Huberta císaře a nyní již i českého krále Karla VI. Ten se však omluvil neboť ten den pořádal v Hlavenci u příležitosti korunovace slavnostní hon. Císař však pozval hraběte Šporka na císařskou hostinu konanou po skončení honu. Hrabě Špork přijel se svými muzikanty, kteří předvedli své vystoupení a nadchli publikum. Špork se chopil příležitosti a po slavnostním přípitku požádal císaře, aby přijal z jeho rukou insignii Řádu sv. Huberta. Po císařově svolení však Špork nenašel na císařově kabátci žádnou volnou knoflíkovou díрку a tak si poradil velmi originálně. Řád sv. Huberta pověsil přímo na insignii Řádu zlatého rouna. Císař však tuto bezprecedentně vemlouvavou výzvu nepřijal a na situaci nijak nereagoval. Ani pozdější přijetí Řádu sv. Huberta císařovnou Alžbětou Kristýnou k udělení Řádu zlatého rouna nevedlo. (Rýdl 2000)

4.5. Myslivost v životě hraběte Šporka

František Antonín hrabě Špork vlastnil rozsáhlá panství, která využíval nejen pro vlastní potěchu a uspokojení svých vášní. Proslul jako dobrý i když tvrdý hospodář a prosazovatel ve své době neobvyklých myšlenek do praxe života pozdně feudální společnosti.

Špork patřil ve své době k nejvzdělanějším šlechticům, ale především byl plně žijícím barokním šlechticem s obrovským duchovním potenciálem. Myslivost byla jeho celoživotní vášně ve které nejvíce preferoval čižbu, tedy ptáctví, lov vodního ptactva a parforsní hony. Byl odpůrcem lovů prováděných způsobem nekontrolovaného zabíjení naháněné zvěře. Chápal význam chovu zvěře v rozměru dnešního termínu trvale udržitelný rozvoj. Založil množství bažantnic, obor, čihadel, kačerníků a dalších zařízení. Zavedl parforzní hon, tedy způsob lovu zvěře tak, že k ulovení je vytipován jeden konkrétní jedinec, který má šanci uniknout. K průběhu tohoto lovu byla užívána pevná pravidla. To bylo z toho důvodu, aby lov byl úspěšný a zároveň bezpečný pro jeho účastníky. K těmto pravidlům dále patřily rituály zacházení se zvěří před a po ulovení a vzdávání poct ulovené zvěři. Mnohé z těchto rituálů a pravidel dodržujeme do dnes. Aby tato pravidla, řády a rituály jakož i na svou dobu moderní přístup k myslivosti byly dodržovány a šířeny založil k tomuto účelu v roce 1695 Řád svatého Huberta. K řízení parforsního honu byly nutné zvukové signály. Za tímto účelem přivezl hrabě Špork

z Francie do Čech lesní roh. Ve Francii nechal vystudovat dva trubače, Václava Svídu a Petra Röhlliga, u vrchního lovčího královského dvora markýze Dampiera. Tito dva trubači pak rozšířili znalost hry na lesní roh v Čechách. Postupem času se u nás z lesního rohu vyvinuly k předávání povelů trubky borlice nebo lesnice. Hrou na lesní roh hrabě Sporck spojil své záliby umění a myslivost v jeden celek. Ale i spojení výtvarného umění a myslivosti mu bylo vlastní. Rovněž pro rozvoj puškařství má hrabě Sporck neopomenutelný význam. Svými zakázkami umožňoval puškařům vyzkoušet a zdokonalovat inovativní řešení. Byl milovníkem zbraní a vlastnil jich velkou sbírku, která se však nedochovala. (Rýdl 2000)

4.5.1. Čížba na Čihadlech u Lysé

Čížba, tedy lov ptáků do sítí byla jedna z nejoblíbenějších Šporkových mysliveckých činností. Dlouhá léta se snažil získat starobylé čižební místo zvané místními starousedlíky Ptačí Hůrka, které patřilo jeho sousedovi, hraběti Arnoštu Jaroslavu Schützovi z Leipodsheimu na benátském panství. Blízkost osady Čihadla ukazovala na to, že místo je známé velkými tahy ptactva a tedy pro čižbu velmi vhodné.

V roce 1715 Špork Ptačí Hůrku získal do svého vlastnictví a vybudoval tam své osobité sídlo, kam se uchýloval ke studiu a meditacím. Skromný, stylově vybavený lovecký zámeček nazval Bon Repos. Jeho klidná atmosféra byla oživována jen návštěvami loveckých družin a svatohubertskou slavností. Např. 18. listopadu 1723 zde pobývala lovecká společnost v čele s vévodou Františkem Štěpánem Lotrinským a všechna lovecká zařízení i v nevlídném počasí, vedena hrabětem Šporkem, si prohlédla.

Technika odchyty byla následující. Na uměle navržené pyramidě s pozorovací věžkou hrabě Špork osobně řídil práci ptáčníků při odchytu. Ptáčníci naháněli ptáky do obrovských síťových rukávníků, zvaných freistrauch, které se trychtýřovitě zužovaly a ústily do speciálních „domečků“, zvaných roccoli, kde ptáky chytali speciálně vycvičení čižbové. V okolí sítí byly připraveny luky a šípy, kterými byly nehlučně stříleni dravci, pronásledující zpěvné ptactvo. Ulovené ptáky Špork kroužkoval, vedl jejich evidenci a některé umisťoval do voliér ve svých zahradách a parcích. (Rýdl 2000)

4.5.2. Parforsní hon

Parforsní hon, když hrabě Špork založil na konci 17. století lovecký Řád svatého Huberta, dodal myslivosti na společenské vážnosti, zejména když si uvědomíme, že v Čechách existoval první zemský lovecký zákon, patent, až od r. 1641, zmodernizovaný až v roce 1713. Tehdy se i v Čechách začaly na větších panstvích pořádat tzv. parforsní hony s nimiž se hrabě Špork seznámil ve Francii. Název pochází z francouzského *par force* – silou, až do vysílení lovené zvěře. Jejich podstatou byla zábava panstva, pobyt v přírodě spojený s lovem předem vybraného kusu jelení nebo černé zvěře lovci na koních. Na rozdíl od anglické štvance, během které sledují psi celou tlupu zvěře zrakem, při parforsním honu byl důležitý výcvik psů, kteří ve smečce sledovali vybraný kus zvěře čichem, Přísná francouzská „rytířská“ pravidla lovu dávala zvěři alespoň nějakou možnost uniknout a proto Francouzi zásadně zavrhovali tzv. německou obstavenou leč neboli tehdy hojně rozšířené plachtové lovy, jejich jediným účelem bylo dosažení rekordních výřadů. Právě hrabě Špork byl velkým příznivcem a propagátorem parforsních honů a často je na svých panstvích v okolí Lysé a na Kuksu organizoval. Tyto hony mu byly většinou skvělou příležitostí k předání Řádu sv. Huberta významnému loveckému hostovi.

Pro pořádání parforsních honů bylo nutno předem upravit lesní porosty (většinou v oborách) tak, aby vyhovovaly loveckým požadavkům. Lesní porosty byly rozděleny širokými průseky na čtyřúhelníkové části, které byly protkány užšími jezdeckými stezkami, ale dostatečně širokými tak, aby se cválající jezdci mohli bez problémů míjet. Jednotlivé průseky se sbíhali v prostorných místech např. louky, paseky, pole apod., kterým se říkalo *radez-vous* (dostaveníčka). Zde se lovci setkávali s přihlížející společností, byla tu možnost hojného občerstvení, výměny unavených koní a všichni se zúčastňovali různých ceremoniálů, při čemž se důsledně dbalo na dodržování mysliveckých tradic.

Parforsní hon se připravoval po celý rok. Vybranou honitbou projížděli myslivci, tzv. pikéři a sledovali pohyb a zvyky zvěře. Oblíbená stanoviště, napajedla, úkryty, apod. Jednotlivé sledované kusy, rozeznatelné podle postavy, zbarvení nebo tvaru paroží, dostávaly svá jména. Pikéři navrhovali kusy vhodné k lovu. Den před lovem podali pikéři vrchnímu lovcímu zprávu o posledních stávaních zvěře a ten seznámil se situací hraběte Šporka, který vybral kus, jenž měl být příštího dne loven.

V den lovu se na určeném místě časně ráno začali shromažďovat psovodi se smečkami psů a pikéři v čele s vrchním lovcím. Vyčkali příjezdu kočárů panstva

s dámami a vrchní lovčí oznámil panu hraběti, že lov je připraven. Hrabě Špork dal svolení k lovu.

Hon začal tím, že pikéři postupně obsadili všechny čtyři strany oddělení, v němž byl určený kus zvěře viděn naposledy. Psovodi vypustili pomalejší psy, vodiče, kteří měli za úkol vystopovat určený kus zvěře a vytlačit jej ze stávaníště. Místo, kudy přeběhla zvěř průsek, bylo označeno zálohem a po stopě zvěře se pustilo několik desítek speciálně vycvičených honících psů. (Rýdl 2000)

Bezděk a Kovařík uvádějí, že se jednalo o honiče zvané chiens courants. To byli psi rychlejší, kteří byli od poloviny srpna třikrát týdně cvičeni, aby sledovali stopu štvané zvěře nosem. Za nejlepší tohoto druhu byli považováni psi anglického původu. (Bezděk a Kovařík 1998)

Pikéři mezi tím obsadili hrany dalšího oddělení, kam přeběhl lovený kus. To již byl slyšet štěkot (hraní) psů, sledujících stopu zvěře. Psi byli sledováni pikéry, kteří, pokud byl lovený kus na dohled, psy zastavovali, aby lov předčasně neskončil. Přestávky bylo využito k občerstvení, výměně koní a loveckých zážitků. Za psy cválali s určitým odstupem účastníci, myslivci a další hosté. Pikéři udržovali psy ve smečce a museli se navzájem sledovat, protože máváním čapky si dávali jednotliví pikéři, stojící na křižovatkách průseků a stezek, znamení o pohybu zvěře. Průběh honu byl navíc řízen troubením a množstvím francouzských povelů. Jednotlivé fanfáry oznamovaly zbylé společnosti celkovou situaci a průběh honu. Pokud honu přálo i počasí, krásné podzimní barvy a různé přírodní překážky umocňovaly zážitky panstva a hostů a všichni očekávali signál, kterým bylo oznámeno, že lovený kus byl dostižen. (Rýdl 2000)

Pokud došlo k tomu, že smečka ztratila stopu štvaného kusu nebo sledovala stopu jiné zvěře, museli pikéři psy zastavit, opět shromáždit a znovu nasadit na poslední známou správnou stopu. Sledování určeného kusu bylo velmi náročné a od pikérů se vyžadoval ostrý zrak, rychlý postřeh a pohotové rozhodování. Když se psi drželi nesprávné stopy, volali pikéři „c'est faux, mes chiens“ (to je chyba, mí psi) a museli smečku rychle předjet a aby ji zastavili, práskali proti ní dlouhými koženými biči. Říkalo se že psi mají change (jsou na nepravé stopě). (Bezděk a Kovařík 1998)

Psi rozvášnění lovem kus často napadali a zejména jelen se bránil svými parohy. Bylo proto povinností pikérů nejdříve uklidnit psy. Potom se dva zkušené myslivci přiblížili zezadu ke stavěnému kusu a tesáky mu přeřali šlachy na zadních bězích. Zazněl signál smrti, fanfára „la mort“, lovený kus poklesl a hrabě nebo nejvýznačnější z hostů usmrtil zvěř zárazem tesáku do levé strany hrudi. Okolo stojící myslivci, hosté a účastníci

honu si stáhli pravou rukavici, tasili tesáky a volali „halali“ (z fr. Ha la lit – hle, tam leží) za zvuku stejnojmenné fanfáry. Vždy se lovil jen jeden, předem určený kus zvěře.

Smečky psů byly potom odvedeny stranou a pikéři oddělili hlavu s trofejí, všechny běhy nad patou a stáhli kůži ulovené zvěře. Pravý přední běh byl vrchním lovčím obřadně předán jako trofej panu hraběti a to levou rukou do levé ruky, podle staré francouzské tradice. Zbylé běhy obdrželi jiní významní hosté. Mezitím se již na místo „halali“ dostavila kočára, na koních nebo pěšky veškerá společnost, která měla sledovat obřad pikérů se smečkou psů a zvěřinou, který byl ukončen troubením signálu curée (vývrh). Všichni účastníci si na důkaz úspěšného lovu ozdobili klobouky jedlovými nebo smrkovými úlomky a parforní hon byl ukončen závěrečným průvodem všech účastníků a odjezdem na zámek za zvuků veselých fanfár a loveckých písní. Průvod uzavíralo jednospřeží se zeleným vozíkem, v němž byl vezen ulovený kus, případně jen hlava s trofejí. Na nádvoří zámku byla zatroubena fanfára „konec lov“, která pro vybrané hosty zároveň znamenala zahájení slavnostní hostiny. Pokud se lov nezdařil, konal se návrat bez fanfár a průvodu. (Rýdl 2000)

4.5.3. Lovecká hudba

Dva zdánlivě nespojitelné pojmy – lov a hudba. Ve skutečnosti však jen zdánlivě nespojitelné, vždyť kolik eposů, básní, obrazů a soch bylo věnováno právě lovu. K výčtu těchto oborů umění můžeme zařadit hudbu také.

Nejrůznější naučné encyklopedie popisují lovecký roh buď jako dorozumivací nástroj lovců vyrobený ze zvířecího rohu anebo jako hudební mosazný nástroj, o kterém se všeobecně tvrdí, že je francouzského původu. Některé prameny přitom současně uvádějí, že vývoj tohoto nástroje byl dokončen v Čechách, zásluhou osvěceného Františka Antonína hraběte Sporcka, zakladatele loveckého Řádu sv. Huberta. Staré německé zdroje v naprosté shodě tvrdí, že právě to je jednou z největších Sporckových životních zásluh. Ani u nás se o tomto Sporckově prvenství nikdy nepochybovalo.

První písemné zmínky o loveckém rohu jako nástroji k dorozumívání lovců jsou z doby vlády franckého krále Karla I. Velikého. Z 8. století se dochovaly vůbec první záznamy týkající se také organizace lovu. Z této doby pochází také epos Píseň o Rollandovi, kde je uvedeno, že příslušníci privilegovaných vrstev obvykle vlastnili bohatě zdobené rohy vyrobené ze sloních klů. Rohy se nosily nejen na lov, ale také do války, protože právě lovecké družiny sestavené z vyškoleného personálu tvořily současně

elitní jednotku bojující v nejbližším okolí feudálního pána. Na tyto rohy se nedalo hrát, soužily výhradně k dorozumívání formou střídání dlouhých a krátkých tónů.

Nástroj, který souvisí s hudbou a kterému říkáme lovecký roh dnes, vznikl prostým zatočením až čtyři metry dlouhé přímé trubky do podoby kruhu. Ve vojsku i při lovu vyhovovala proto, že měla jasný a daleko slyšitelný hlas. Jednoznačné tvrzení o tom, že lovecký roh je francouzského původu je možná sporné. Existuje dřevoryt původem ze Španělska, datovaný 1505, na kterém je znázorněn s třikrát zatočenou trubkou položenou kolem krku.

V této podobě se lovecký roh začal právě pro svůj jasný a daleko slyšitelný hlas nejčastěji používat při parforsních honech v první polovině 17. století ve Francii. Při jaké příležitosti hrabě Sporck poznal lovecké prostředí není známo. Nejsou známé informace o tom, že by se věnoval lovu před svou kavalírskou cestou v roce 1680. Je jisté, že hrabě Sporck měl právní a filosofické vzdělání a ovládal plyně čtyři jazyky, nejsou však známé žádné informace o jeho hudebním nadání ani o tom, že by hrál na nějaký hudební nástroj.

Ze všech dostupných materiálů lze však s dostatečnou jistotou usuzovat, že o loveckém rohu a francouzském způsobu parforsních honů se i v německy hovořících zemích vědělo přinejmenším v době, kdy mladý hrabě Sporck zahájil v roce 1680 svou kavalírskou cestu. 15. listopadu 1680 v Linci, u příležitosti oslav jmenin císaře Leopolda I. se mimo jiné hrála slavnostní Intráda v obsazení 24 houslí a 12 loveckých rohů.

Sporckovi v souvislosti s loveckým rohem nemůžeme v Čechách připisovat absolutní prvenství. Na druhou stranu lze mít za prokázané, že parforsní hony a s nimi i používání loveckého rohu se ve větším rozsahu zavedlo v Čechách až po té, co Sporck stanovil zvláštní pravidla, podle kterých se nový způsob lovu významným způsobem rozšířil. Hlavní děj se přesunul do obor a od samého počátku šlo o významnou společenskou událost, pořádanou výhradně k počtě pozvaného hosta. Zvláštními osobními fanfárami, které troubily skupiny čtyř až osmi trubačů, byli vítáni nejvýznamnější účastníci lovu ihned při příjezdu. Uvítací fanfáry, připravované skutečně jako skladby na jedno použití, byly nejupravnější, delší a hudebně ucelenější proto, že je bylo možno troubit v klidu, zatímco běžné lovecké signály (které byly zpočátku převzaty z Francie, včetně stovky zvláštních ústních povelů) měli zvládnout jízdní myslivci a při jízdě na koni. Troubit ve cvalu koně nebylo tak snadné a proto základní krátký povel, který měl charakter informace o průběhu lovu, opakovali pěší myslivci v jiné, delší a daleko výpravnější hudební podobě. Jejich dokonalá znalost byla velmi nutná, protože pomocí signálů a povelů se dávali pokyny ostatním jezdcům, psodům a honcům.

Můžeme proto oprávněně předpokládat, že pod Sporckovým dohledem vzniklo množství nových uvítacích fanfár a loveckých písní pro konkrétního hosta, z nich některé složili Röhllig a Svída, ale pravděpodobně i další hudebně vzdělaní kantoři z ostatních Sporckových panství.

Tito dva Sporckovi myslivci, Petr Röhllig, původem z Valkeřic na panství Konojedy a Václav Svída z Lysé byli hrabětem Sporckem vysláni do Versailles ve Francii na dva roky aby tam dokonale zvládli nový nástroj a po návratu se stali učiteli nových Sporckovských trubačů.

Česká lovecká hudba má tedy s největší pravděpodobností základ v ceremoniálech parforsního honu. Pro každou loveckou akci prokazatelně vznikala celá řada úplně nových fanfár a skladeb. Do okolí se šířily především opisy, mezi kterými jsou rozdíly nejen v detailech, ale i v základním tvaru, počtu částí, obsazení nástrojů a celkové délce podle toho, jak si je ten který hudebník upravil pro svoji potřebu. Určení původu nejstarších fanfár je proto často velmi nejasné. Dochované sbírky not nepřímou dokazují, že skladby následovaly jedna za druhou, hrálo se takřka celý den. Někde se objevují i tištěné skladby, které měly charakter dárkového exempláře, jejichž věnováním se buď autor nebo jeho pán snažil získat přízeň pozvaných hostů. Lovce na koních následovala v kočárech početná skupina dam a jejich doprovodu, pro všechny se o přestávkách zajišťoval bohatý program. Při lovu se mohli jednotliví hosté předvést jako dostatečně zdatní jezdci na koni, ale také mohli při odpolední zábavě projednat nejrůznější diplomatické a společenské záležitosti. Parforsní hon s nákladným ceremoniálem sebou přinesl také to, že kterákoliv fáze lovu až po slavnostní vzdání pocty ulovené zvěři, nabyla zvláštního významu. Důstojné zacházení s ulovenou zvěří se postupně stalo samozřejmostí i v širokém okolí, protože Sporckova příkladu následovala ostatní česká šlechta.

Je velmi pravděpodobné, že nejdříve se hrálo na nástroje dovezené přímo z Francie, později se podobné začaly vyrábět v Dráždanech. První pražský výrobce loveckých rohů je věrohodně doložen až z roku 1720. Ale již kolem roku 1690 zadal Sporck výrobu loveckých rohů ve Vídni, protože z tamějších zdrojů bezpečně víme, že mnozí místní nástrojáři pro něj postupně zajišťovali několik zakázek. Pokud bylo například pro Sporckovi trubače najednou vyrobeno 24 kusů a stálých trubačů bylo jen 8, můžeme se domnívat, že noví trubači byli permanentně vyškolováni a následně zapůjčováni okolní šlechtě i s potřebnými nástroji. Víme ale bezpečně, že na lovecký roh se nejdříve hrálo na Sporckově panství v Lysé nad Labem. Po roce 1695 se lovecký roh

rozšiřoval především po referencích návštěvníků, kteří se pohybovali v příjemném prostředí nově budovaných lázní v Kuksu. Jejich architektonické řešení bylo v mnohém ohledu malou napodobeninou královské rezidence ve Versailles. Můžeme proto naprosto logicky předpokládat, že věhlas loveckých rohů a pověst o umění Sporckových trubačů se šířila právě díky návštěvám významných osobností v kukských lázních, které v té době nabízeným pohodlím v mnohém ohledu předčily Karlovy Vary.

Ostatní německá šlechta byla k novému hudebnímu nástroji zpočátku nedůvěřivá, neboť lovecký roh pocházel z Francie a francouzský dvorský životní styl byl ve společenském, loveckém (a tedy i lovecko-hudebním) ohledu přijímán se značným zpožděním. Pokud budeme za rozhodující považovat právě období po roce 1682, kdy se Sporck vrátil z cest, aby do Versailles vyslal Svídu s Röhlligem, měl císařský dvůr a německá šlechta v té době jiné starosti, než podporovat Sporckovo úsilí o zavedení loveckého rohu. Mnoho nadějí vkládal Sporck do nového rakouského císaře Karla VI. (1685-1740), který byl umění, divadlu a hudbě velmi nakloněn. Loveckého rohu si císař jako vášnivý lovec brzy všimnul jednoduše proto, že jeho revír sousedil se Sporckovým. Několika zprávami je doložen průběh honu pořádaného v roce 1723 po korunovaci císaře na krále českého, kde se měli možnost předvést hraběcí trubači před tisícovkou hostů, ale nemělo to zřejmě větší výsledek než ten, že se krátce nato hře na lovecký roh učili u Sporcka také císařští myslivci.

Nejrůznější encyklopedie mohou mít tedy pravdu, když se v nich všeobecně tvrdí, že k postupnému rozšíření loveckého rohu v Čechách došlo již na přelomu 17. a 18. století jen vytrvalým a cílevědomým působením hraběte Sporcka, který novým způsobem lovu a loveckou hudbou ovlivnil nejdříve své nejbližší přátele. Ti pak často z prestižních důvodů ve snaze pochlubit se francouzskou novinkou, sami na svých panstvích provozovali parforní hony a tím podporovali vznik dalších skladeb, jejichž předvedení vyvolalo zájem na dalších místech v Čechách. Sluší se na tomto místě připomenout, že stejnými cestami došlo k rozšíření mnohých Sporckem stanovených loveckých pravidel a zvyků, které dodnes vnímáme jako myslivecké tradice (například úlomek pro úspěšného lovce a společná pocta všech lovců ulovené zvěři).

Nový hudební nástroj rychle našel po celých Čechách uplatnění také v hudbě pro plesy a zahradní slavnosti. Na jeho rozšíření kladně působilo prostředí hudebního podhoubí, neboť hudba byla prakticky základním vyučovacím předmětem všech škol a učitelských ústavů. (Bezdek, nedatováno)

4.5.3.1. Arie ke svatému Hubertovi a arie Bon Repos

Do základního repertoáru Sporckových trubačů však jistě patřila Arie ke svatému Hubertu, která je pravděpodobně francouzského původu a mohl ji skutečně přivést Sporck již v roce 1682. Autorství jiné skladby Arie Bon Repos se nejčastěji připisuje Sporckovu kapelníku Tobiáši Josefu Antonínu Seemannovi (1673-1746), který u Sporcka sloužil od svých sedmnácti let. V každém případě však jde o dvě různé skladby, které však bývají často zaměňovány, nebo stále presentovány tak, jakoby byla jedna odvozena od druhé. Hudební podoba Arie Bon Repos byla s notovým záznamem uvedena v roce 1721 ve zpěvníku, vydaném současně německy a také česky, který obsahuje řadu náboženských básní zpívaných právě na její nápěv. Přesný rok vzniku této árie však dnes můžeme určit jen velmi přibližně. Arie Bon Repos byla s blahopřejným textem o dvaatřiceti slokách přednesena Sporckovi také jako okázalá hudební gratulace k jeho jmeninám v roce 1721. Její hudební motiv použil Johann Sebastian Bach (1685-1750) v několika svých skladbách a také v Selské kantátě. Jiný Sporckův lovecký motiv je v Bachově mši H-moll, která byla slavnostně uvedena při korunovaci sasského kurfiřta Bedřicha Augusta II. (1696-1763) na polského krále v roce 1736. Tuto skutečnost dokládá mimo jiné i skladatelova vlastní poznámka na autografu o tom, že právě část Sanctus byla již předtím odeslána také Sporckovi do Čech. (Bezděk, nedatováno)

4.5.3.1.1. Árie sv. Huberta

Kdo chce jít na lov, musí si přivstat
A musí být zdatný, kdo chce ulovit jelena.
Nepotřebujeme hřebeny jako milenci,
Trní a hloží rozčeše naše vlasy.
Vzhůru, vpřed psi!
Miró, Vító, Konó, Klapó!
Laň zrychlí naše kroky
A ještě jiná zvěř, již Miró neslyší,
Na pěkný lovecký roh zatroubím jasně a vysoko,
Zatímco jiní volají na své smečky.
Vzhůru, vpřed psi!
Miró, Vító, Konó, Klapó!
Všichni psi, jichž nám je třeba.

(Kovařík, nedatováno)

4.6. Lovecký Řád svatého Huberta

Podle Šporkova vlastního prohlášení, které v denících zaznamenal Šporkův sekretář a hofmistr Seemann, založil dne 3. listopadu 1695 hrabě lovecký Řád sv. Huberta se sídlem v Lysé a sám se jmenoval jeho velmistrem. Až do roku 1723, kdy řád přijal císař Karel VI. však nejsou o Řádu žádné podrobné informace.

Smyslem založení Řádu sv. Huberta bylo šířit vážnost a úctu k patronu myslivců mezi šlechtickou společností a postupně ji ušlechtilou myslivostí odvracet od „marnivých a záludných rozkoší a skutků, které směřovaly jen ke škodě bližních“. Špork chtěl také Řádem dosáhnout šíření svornosti a věrné soudržnosti mezi šlechtou a přijímání pestrosti zvěře jako daru Boží milosti k radosti lidské.

Šporkově charakteru plně odpovídá i to, že Řád měl také charitativní a podpůrnou roli. Myslivci, kteří již z různých důvodů stáří nebo nemoci nemohli vykonávat své povinnosti při lovech a honech, byli ve Šporkově hospitálu zaopatřeni a podporováni také z řádové pokladny, kam pravidelně přispívali nejen členové Řádu, ale zejména nově přijímané osobnosti. Špork se tak tímto ušlechtilým cílem snažil mravně povznést společnost, která byla ve velké většině stále ovládána často nezřízenými vášněmi. Proto obdržel každý nový člen kromě řádové insignie i opis zveršovaných řádových malých pravidel o šesti bodech, k nimž byla připojena modlitba ke sv. Hubertu, kterou se museli členové alespoň jedenkrát týdně pomodlit.

V místě, kde se nyní poblíž Lysé nad Labem rozkládá hospodářský dvorec Karlov, dal hrabě Špork v letech 1715 až 1717 postavit špitál s kostelem Povýšení sv. kříže, u kterého se konaly pravidelné květnové pouti a podzimní slavnostní svatohubertské mše, během nichž bylo vyhráváno až na osm lesních rohů.

Velký statut Řádu o třiceti bodech byl určen příslušníkům šlechty, kteří se zavázali k úctě patronu myslivců a lovců a k podpoře nákladného a organizačně náročného a všemi přijímaného francouzského způsobu parforsního honu. Velký statut obsahoval vedle šesti povinností malého statutu také předpisy pro organizaci a výkon lovu, lovecké signály, doby hájení zvěře, myslivecké zvyklosti a tresty za provinění proti pravidlům myslivosti.

Insignie Řádu sv. Huberta, který se zachoval v jediném známém exempláři uloženém v soukromé sbírce ve Švýcarsku má následující podobu: je tvořen loveckou trubkou, nad níž je zavěšen medailon s výjevem z legendy o sv. Hubertu, kde světec klečí

před jelenem s křížem mezi parožím. Jak lovecká trubka tak i medailon jsou řetízky zavěšeny na kroužku s rozetou červené barvy.

V letech trvání Řádu sv. Huberta se stalo jeho nositeli poměrně značné množství domácích i cizích šlechticů a prelátů. Existuje poměrně přesný seznam historicky doložených nositelů Řádu. Mezi nejznámější patřili např. císař Karel VI. který přijal Řád v roce 1723. V roce 1730 přijal Špork Řád sv. Huberta polskému králi a saskému kurfiřtovi Augustu II. Silnému jako odměnu za pozvání na okázalý lov na počest pruského krále Bedřicha Viléma I., který byl rovněž nositelem Řádu. Další korunovanou hlavou dekorovanou Řádem byla manželka císaře Karla VI. Alžběta Kristýna. Z dochovaných údajů je prokazatelné členství nejméně 44 šlechticů.

Po smrti svého zakladatele Řád ustal ve svých aktivitách i přesto, že si Špork v závěti přál, aby bylo v jeho činnosti pokračováno. (Rýdl 2000)

4.6.1. Řádová pravidla

4.6.1.1. Přijímání členů a řádový slib

obrázek č. 15, insignie Řádu sv. Huberta, Bezděk a Kovařík 1998

V době Sporckově dělo se přijímání nových členů zvláštním způsobem zpravidla dne 3. listopadu na svátek svatého Huberta, patrona myslivců. Přítomní členové řádu vytvořili kruh kolem Velmistra, který postoupil do popředí, kdežto volenec se postavil v pozadí. Poté řádový tajemník mu z řádové knihy přečetl slib tohoto znění:

„Slibuji tímto nejprve, že po celý život svatého Huberta zvláště chci ctíti a jako svého patrona uznávati. Za druhé slibuji Řádu svatého Huberta, že budu a zůstatu chci pravým milovníkem ušlechtilé honby. Za třetí slibuji, že budu se snažiti všemožným způsobem Řád svatého Huberta povznésti a zachovávatí nejvěrněji všechna pravidla a stanovy“.

Poté nový člen Řádu položil, opakuje přednesená slova, tři prsty na žezlo, na jehož konci byla pozlacená soška svatého Huberta, patrona myslivců. Potom Velmistr,

maje na hlavě klobouk, kdežto členové jej mají pod paždí a tesák po boku, pasuje nového člena, který klečí na pravém kolenu a přijímá jej do Řádu, promlouvaje napřed:

„Když jsme se rozhodli my, zvolený Velmistř Řádu svatého Huberta, pana do loveckého Řádu přijmouti přihlížeje k jeho skvělým vlastnostem a veliké zálibě v ušlechtilé myslivosti, tudíž z vlastní vůle a moci ustanovujeme jej tímto členem a přikazujeme všem, aby jej uznali za nového člena řádového“.

Velmistř dotkl se pak třikrát obnaženým loveckým tesákem jeho levého ramene a pronesl závěrečná slova:”

„Pasuji Vás na člena Řádu svatého Huberta, jemuž svými činy služtež k ozdobě.“

Potom řádový tajemník podá připravený již na krásném podnosu růžek svatého Huberta, visící na červené stužce, Velmistřovi, který jej zavěsí nově přijatému rytíři kolem krku. Pak má nový rytíř políbit Velmistřovi ruku a ostatní členy rovněž políbiti, přičemž přítomní pikéři, totiž myslivci, mají troubit lovecké písně a fanfáry. Po tomto obřadu zapsal se nový člen do zvláštní pamětní Řádové knihy

Každý člen řádu obdržel rytinu Georga Phillipa Rugendase I. se svatohubertským výjevem a malými řádovými pravidly a modlitbu ke svatému Hubertovi. (Bezděk a Kovařík 1998)

4.6.1.2. Malá pravidla Řádu sv. Huberta

1.

Kdo ušlechtilý a nádherný Řád svatého Huberta miluje
a plně se bdělými smysly lovu oddává,
ten ať je všem ctnostem věren,
neb bez nich se při lovu špatně obstarává.

2.

Každý člen Řádu při rozkoši honby
stále ať má řádový odznak na prsou svých,
ten, kdo jej na lovu nemá,
bude pokutován několika dukáty za svůj hřích.

3.

Pokud se stane, že řádový odznak ztratí,
pak se mu pokuta ještě jednou zvýší,
není však příslušnosti k Řádu zbaven docela
a na prosbu může nový odznak míti.

4.

Dříve však, než člen Řádu zabaví se lovem,
musí modlitbu ke svatému Hubertu dát,
a každý pro svůj lovecký zdar
modlí se k němu v týdnu jedenkrát.

5.

Třetí den listopadový ať každý člen řádový
se k Řádu hlásí ve zbožnosti a rád,
co nejvíce členů Řádu pak ať společně prosí
aby o společném honu mohli obstát.

6.

Kdo pokousán byl zuřivým a vzteklým psem,
zhojí ho klíčem svatého Huberta vypálení,
a každý ať dbá o rozkvět Řádu
a v modlitbách myslí na ty, jichž tu není.

(Kovařík, nedatováno)

4.6.1.3. Řádová modlitba ke sv. Hubertovi

Všemohoucí, věčný, dobrotivý, milosrdný a spravedlivý Bože, který jsi na lovu svatého Huberta tak milostiplným a zázračným způsobem od pohanství k pravé víře obrátil, Tebe prosím já i my všichni ctitelé Tvého služebníka svatého Huberta, věnuj nám milostivě skrze jeho zásluhy a jeho svatou přímlovu Svoji božskou přízeň a propůjč nám potřebné štěstí při lovu, opatruj nás před nebezpečenstvím při rychlé jízdě koňmo a na voze, naše zvířectvo ochraňuj před vzteklinou, abychom Ti zde na zemi mohli vzdávat nezměrný dík a na onom světě věčně Tebe se svatým Hubertem chválili, ctili a velebili, skrze Ježíše Krista našeho Pána, jenž s Tebou a Duchem svatým žije a kraluje na věky věkův, amen.

(Kovařík, nedatováno)

4.6.2. Obnovení Řádu sv. Huberta

Po smrti Hraběte Sporecka jím založený Řád pravděpodobně zanikl. Nejsou známé žádné doklady o jeho činnosti. 1. dubna 1938, u příležitosti dvoustého výročí úmrtí prohlásil ústřední výbor Československé myslivecké jednoty rok 1938 za Sporckův rok a k celostátní výstavě myslivosti vydal pamětní medaili. Nástup událostí předcházejících

2. světové válce však dalším krokům k jeho možnému obnovení zabránil. Další přípravné práce pro obnovení Řádu se konaly v roce 1968 avšak po srpnových událostech toho roku a nástupem normalizace byly pozastaveny. Další kroky byly provedeny v roce 1978. Současný Řád sv. Huberta byl obnoven dne 3. listopadu 1978 bez vědomí úřadů. Dne 16.6.1992 byly Ministerstvem vnitra schváleny stanovy Řádu svatého Huberta se sídlem v Kuksu a činnost Řádu tak byla oficiálně obnovena. (Bezděk a Kovařík 1998)

5. Závěr

V této práci bylo cílem poskytnout komplexní pohled na činnost a vliv Františka Antonína hraběte Šporka na panství Lysá. Při soustředování podkladů bylo zjištěno, že údaje pocházejí z omezeného počtu zdrojů. Konzultací ve Státním okresním archivu Nymburk, pracoviště Lysá nad Labem bylo zjištěno, že omezenost zdrojů je způsobena s největší pravděpodobností ztrátou archiválií při požáru archivu v roce 1760 a dalším požárem v roce 1923.

Existuje množství informací o působení hraběte Šporka na panství Lysá, které ale nemají relevantní oporu v dochovaných dokumentech. Jsou to podání různých příběhů, místních názvů a podobně..

Lokality, které mají ve své tradici vztah k hraběti Šporkovi jsou například Šibice. Zemědělský dvůr, který leží mezi Hroněticemi a Kostomlaty – Lány. Zde existoval rybník na kterém hrabě Špork údajně provozoval kačerárnu. Žádné doklady ani památky k tomu však nejsou k dispozici.

Rovněž tak v těsné blízkosti Vápenska, mezi Vápenskem, Hroněticemi a Zbožíčkem je dodnes rybník a malý lužní les s názvem Kačerov. V mapových podkladech se poprvé objevuje v první mapě generálního štábu z roku 1760, ale jiné historicky podložené údaje nejsou.

Hrabě Špork se do vývoje krajiny na panství Lysá a města Lysá nad Labem zapsal nesmazatelným způsobem. Stejně se zapsal do vývoje myslivosti. Pravidla, která stanovil v Řádu sv. Huberta a pravidla na jejichž dodržování trval zejména při parforních honech se stala nedílnou součástí českých mysliveckých tradic. Ve své době tato pravidla částečně nahrazovala nekodifikovaná práva a povinnosti při chovu a lovu zvěře i pravidla mysliveckého společenského chování.

Česká myslivost, která se, kromě jiných, hlásí též k odkazu Františka Antonína hraběte Šporka byla díky i tomuto odkazu, vyznamenána vysokou poctou. V únoru 2012 byla zapsána na Seznam nehmotného kulturního dědictví České republiky.

6. Seznam použité literatury a zdrojů

- Bezděk F., nedatováno: K počátkům lovecké hudby v Čechách, článek z archivu Jana Řehounka
- Bezděk F. a Kovařík J. 1998: František Antonín hrabě Špork a jeho Řád sv. Huberta, Řád svatého Huberta se sídlem v Kuksu
- Čornej P., Lockerová J., Major P., 2003: Panovníci českých zemí, nakladatelství Fragment Havlíčkův Brod
- Koldinská M.: Pravá a falešná tvář hraběte Šporcka, 2001 In: Čechura J., Čechurová J., Hlavačka M., Koldinská M., Neumann J.: Falza a podvody české historie, Jiří Tomáš – nakladatelství Akropolis, s 69 - 79
- Kovařík J., nedatováno: Řád sv. Huberta hraběte Sporcka a císař Karel VI., článek z archivu Jana Řehounka
- Lednická B., nedatováno: Genealogické stránky, Nymbursko, článek z archivu Jana Řehounka
- Otruba F., 1996: Vyprávění o životě jeho excelence Františka Antonína hraběte Sporcka 1662 – 1738, vydalo Město Lysá n. L.
- Otruba F., 1997: Paměti města Lysé n. L. a vesnic okolních, vydalo Město Lysá nad Labem v roce 1997 u příležitosti 100. Výročí od vydání prvního titulu
- Preiss P., 1981: Boje s dvouhlavou saní, nakladatelství Vyšehrad
- Rýdl K., 2000: Myslivost v životě Františka Antonína hraběte Šporcka, vydalo město Lysá nad Labem
- Semotánová E. Koukalová Š. Svoboda S. 2008: Barokní krajina v okolí Lysé nad Labem, vydal Odbor životního prostředí MěÚ Lysá nad Labem
- Veselý J., nedatováno: Říkal si Fagus, článek z archivu Jana Řehounka
- Wenig A., 1975: České pověsti, Olympia - Praha
- Společnost Bon Repos. nedatováno, oficiální informační materiál společnosti Zámek Bon Repos spol. s r.o.
- anonym, 1995: Kutnohorsko, vydal Okresní úřad Kutná Hora, Informační centrum,
- Zdroje dalších anonymních písemností: OÚ Kostomlaty, archiv J. Řehounka, MěÚ Lysá n. L.
- http://www.hlavenec.cz/pomnik_karla_vi.htm, fotografie pomníku Karla VI.
- <http://www.malesov.cz/historie-tvrze>, anonym, nedatováno,
- <http://www.sojovice.cz/historie.htm>, Upytlačení bílého jelena, anonym, nedatováno